

Handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020

Skydda barnen bättre

RAPPORT 5/14



Kemikalieinspektionen är en myndighet under Miljödepartementet. Vi arbetar i Sverige, inom EU och internationellt för att utveckla lagstiftning och andra insatser som främjar god hälsa och bättre miljö. Vi har tillsyn över reglerna för kemiska produkter och ämnen i varor och gör inspektioner. Vi granskar och godkänner bekämpningsmedel innan de får användas. Vårt miljö-kvalitetsmål är Giftfri miljö.

---

© Kemikalieinspektionen. Tryck: Arkitektkopia, Stockholm 2014.

ISSN 0284-1185. Artikelnummer: 361 124.

Broschyren kan beställas från Arkitektkopia AB, Box 11093, 161 11 Bromma,  
telefon: 08-505 933 35, fax: 08-505 933 99, e-post: kemi@cm.se.

## Förord

Regeringen gav i december 2010 Kemikalieinspektionen i uppdrag att ta fram och genomföra en handlingsplan för en giftfri vardag för åren 2011 – 2014. Vi presenterade i början på år 2011 handlingsplanen för regeringen. Delredovisningar av handlingsplanens resultat har lämnats till regeringen i januari 2013 och i januari 2014.

Regeringens satsning på handlingsplanen för en giftfri vardag har gjort det möjligt för Kemikalieinspektionen att kraftigt utöka insatserna nationellt, inom EU och internationellt. Vårt arbete har främst varit inriktat på åtgärder för att skydda barns och ungdomars hälsa. Under åren 2011 – 2014 har vi prioriterat arbetet med EU:s kemikalielagstiftning, tillsyn av farliga ämnen i varor och dialoger med näringslivet för att minska riskerna med farliga ämnen i varor. Vi samarbetar med andra myndigheter inom handlingsplanens olika delprojekt.

Regeringens beslut att förlänga handlingsplanen fram till år 2020 ger oss goda förutsättningar att aktivt arbeta vidare för att minska riskerna i människors vardag. Vi anser att EU är den viktigaste arenan för att nå giftfri vardag. Det är därför viktigt att fortsätta arbeta med förändringar av EU-lagstiftningen, både vad det gäller tillämpning och utveckling av reglerna. Tillsynen över att reglerna följs bör också vara fortsatt prioriterat. Det internationella arbetet fortsätter att öka i betydelse. Ökat samarbete med de länder utanför EU som är stora varutillverkare kan ge nya möjligheter att minska förekomsten av farliga ämnen i varor.

Vi föreslår nationella åtgärdsprogram inom områden som vi anser är särskilt angelägna. Det är områdena högfluorerade ämnen, hormonstörande ämnen och allergiframkallande ämnen. Inom dessa områden behövs en bred samverkan med andra myndigheter, forskare, näringsliv och olika intresseorganisationer.

Dagens barn och ungdomar är morgondagens konsumenter, och de påverkar redan idag föräldrarnas konsumtionsmönster. De kommer också att vara morgondagens makthavare i form av produktutvecklare och inköpschefer. Vi anser därför att det är viktigt att handlingsplanen för en giftfri vardag för åren 2015 – 2020 bidrar till att på förskolor och skolor öka elevernas kunskap om hållbar konsumtion.

# Innehåll

<b>Sammanfattning .....</b>	<b>5</b>
<b>Summary .....</b>	<b>9</b>
<b>1 Utmaningarna är stora .....</b>	<b>13</b>
1.1 Farliga ämnen i varor är ett växande problem .....	13
1.2 Våra livsmedel och dricksvattnet behöver skyddas bättre .....	15
1.3 Barn och unga är särskilt känsliga för påverkan av kemikalier .....	16
<b>2 Erfarenheter från handlingsplanen 2011 – 2014 .....</b>	<b>17</b>
2.1 EU-lagstiftningen är grunden för att skydda människa och miljö .....	17
2.1.1 Kemikalieinspektionens insatser bör vara långsiktiga med bred närvaro i EU:s arbetsgrupper .....	17
2.1.2 Kemikalielagstiftningen brister i effektivitet .....	18
2.1.3 Viktigt med insatser på politisk nivå .....	19
2.2 Internationella överenskommelser blir allt viktigare .....	19
2.3 Tillsynen visar på många regelbrott .....	20
2.4 Kemikalielagstiftningen är inte tillräcklig .....	21
2.4.1 Konsumenterna behöver stöd i sina val .....	21
2.4.2 Vissa företag går före lagstiftningen .....	22
2.4.3 Kemikaliekrav i offentlig upphandling kan minska riskerna .....	22
2.4.4 Skatter bör prövas på farliga kemikalier .....	23
<b>3 Förslag på inriktning 2015 – 2020 .....</b>	<b>23</b>
3.1 Nationella åtgärdsprogram för hormonstörande, allergiframkallande och högfluorerade ämnen .....	25
3.2 Bättre kunskap om farliga kemikalier .....	25
3.2.1 Utvecklad hälsorelaterad miljöövervakning .....	25
3.2.2 Bättre kunskap hos barn och unga .....	27
3.2.3 Ökat stöd till konsumenter .....	27
3.3 Fortsatt satsning på EU-lagstiftningen .....	28
3.3.1 EU:s strategi för en giffri miljö kan bli en politisk drivkraft .....	29
3.3.2 Reach behöver utvecklas för att kunna hantera högfluorerande ämnen .....	29
3.4 Bredare internationellt arbete .....	30
3.5 Tillsyn med helhetssyn .....	31
3.5.1 Kemikalieinspektionens tillsyn ska präglas av ökad helhetssyn .....	31
3.5.2 Viktigt med ökat tillsynssamarbete inom EU .....	31
3.6 Kommunerna är grunden för det nationella arbetet .....	32
3.7 Fler företag går före lagstiftningen .....	33

# Sammanfattning

Regeringen gav i december år 2010 Kemikalieinspektionen i uppdrag att ta fram och genomföra en handlingsplan för en giftfri vardag för åren 2011 – 2014. Vi redovisade i mars 2011 för regeringen en handlingsplan med särskild inriktning på att skydda barn bättre från att utsättas för farliga kemikalier i vardagen. I regeringens regleringsbrev för år 2014 fick Kemikalieinspektionen i uppdrag att utifrån erfarenheterna med arbetet med "Handlingsplanen för en giftfri vardag 2011–2014" redovisa hur handlingsplanen kan vidareutvecklas för perioden 2015–2020. Att minska riskerna i vardagen är ett viktigt steg mot riksdagens miljö kvalitetsmål Giftfri miljö.

## Stora utmaningar

Kemikalieinspektionen har i två delredovisningar till regeringen av handlingsplanen för en giftfri vardag 2011 – 2014 pekat på tre särskilda utmaningar för framtiden. För att möta utmaningarna krävs ett ökat samarbete mellan myndigheter och med andra aktörer i samhället. Vi föreslår nu breda nationella åtgärdsprogram inom prioriterade områden med bland annat nätverk med myndigheter och forskare, dialoger med näringslivet, kemikaliekrav vid offentlig upphandling samt utbildnings- och kommunikationsinsatser. Vi anser att EU är den viktigaste arenan för att nå en giftfri vardag. I åtgärdsprogrammen bör nätverken därför även användas för att få in synpunkter på behov av svenska insatser i EU och internationellt.

**Utmaning: Farliga ämnen i varor är ett växande problem.** Produktionen av kemikalier i världen har ökat konstant sedan andra världskriget. Enligt OECD:s prognoser kommer ökningen att fortsätta under överskådlig framtid. Världsekonomin är starkt kopplad till kemikalieproduktionen. Kemikalieproduktionen är också en viktig orsak till den kraftigt ökande materiella välfärden i världen, inte minst i Asien och Sydamerika.

Kemikalieproduktionen orsakar även svåra hälso- och miljöproblem. Det blir allt tydligare att det kommer att bli svårt att nå nationella och internationella miljömål som gäller kemikalier. Det sätt på vilket människa och miljö utsätts för farliga kemiska ämnen hänger, liksom flera av nutidens andra stora miljöproblem, ihop med våra konsumtions- och produktionsmönster.

- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att Sverige verkar för att kemikaliefrågorna får en framträdande plats i FN:s utvecklingsarbete.

**Utmaning: Våra livsmedel och dricksvattnet behöver skyddas bättre.** Kadmium är sannolikt redan ett folkhälsoproblem. Fisk från många av Sveriges sjöar, vattendrag och kuster kan i praktiken sedan länge inte användas som livsmedel av barn och kvinnor i fertil ålder på grund av höga halter av PCB, dioxiner och kvicksilver. Det är viktigt att inte bygga upp ytterligare hälso- och miljöproblem med kemiska ämnen som finns kvar i miljön under lång tid. Högfluorerade ämnen är extremt svårnedbrytbara i miljön och kan orsaka mycket långsiktiga problem. Vi ser med stor oro på att dricksvattentäkter i flera svenska kommuner är förorenade med högfluorerade ämnen.

- Kemikalieinspektionen anser att ett nationellt åtgärdsprogram för högfluorerade ämnen är en viktig del av handlingsplanen för åren 2015 – 2020. Programmet bör utvecklas i samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskare och olika intresseorganisationer. Som en del i åtgärdsprogrammet bör ingå att Sverige verkar för en handlingsplan för högfluorerade ämnen i EU.

**Utmaning: Barn och unga är särskilt känsliga för påverkan av kemikalier.** Kemikalieinspektionen anser att det är särskilt viktigt att skydda barns och ungdomars hälsa från att

skadas av kemikalier. Allt fler vetenskapliga undersökningar talar för att hormonstörande ämnen i vår miljö kan påverka vår förmåga att få barn. Särskilt känslig för störningar är foster och små barn på grund av den snabba utvecklingen av olika organsystem. Det har i epidemiologiska undersökningar även rapporterats statistiska samband mellan exponering för hormonstörande ämnen och några av de stora folksjukdomarna, som till exempel diabetes. Det råder dock vetenskaplig osäkerhet om ämnena bidrar till uppkomsten av dessa sjukdomar och i så fall i vilken omfattning.

Allergi är västvärldens största folksjukdom. Astma och allergi debuterar ofta tidigt i livet och kan bli livslånga handikapp. Pollen, pälsdjur, kvalster, födoämnen och många kemikalier är exempel på allergener. Det är vanligt att konsumenter drabbas av allergiska besvär från allergiframkallande ämnen i kemiska produkter och i varor som exempelvis kläder.

- Kemikalieinspektionen anser att ett nationellt åtgärdsprogram för hormonstörande ämnen är en viktig del av handlingsplanen för åren 2015 – 2020. Programmet bör utvecklas i samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskare och olika intresseorganisationer.
- Kemikalieinspektionen anser att ett nationellt åtgärdsprogram för allergiframkallande ämnen är en viktig del av handlingsplanen för åren 2015 – 2020. Programmet bör utvecklas i samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskare och olika intresseorganisationer.

### **Bättre kunskap om farliga kemikalier**

Kemikalieinspektionen har tidigare till regeringen föreslagit en ökad satsning på hälso-relaterad miljöövervakning. Berörda myndigheter samarbetar nu för att utöka programmet för Hälsorelaterad miljöövervakning för att det bättre ska stödja arbetet med en giftfri vardag de kommande åren.

Vi ser ett ökat behov av att satsa på utbildning för att få nya generationer vuxna med goda kunskaper om hållbar användning av kemikalier. Den ideella stiftelsen Håll Sverige Rent har lång erfarenhet av att utbilda barn och unga i miljöfrågor. Deras Grön Flagg-nätverk är det största nätverket för skolor och förskolor inom området hållbar utveckling.

- Kemikalieinspektionen anser att en utbildningssatsning under åren 2015 – 2020 i samarbete med Håll Sverige Rent med giftfri vardag som ett tema i Grön Flagg skulle bidra långsiktigt till en hållbar konsumtion.

Konsumenter efterfrågar i ökande grad stöd för att kunna göra hållbara val bland annat vad det gäller farliga ämnen i varor.

- Kemikalieinspektionen kommer under åren 2015 – 2020 fortsätta att utveckla myndighetens information till konsumenter och aktivt bidra till den del av Konsumentverkets konsumentupplysningstjänst som handlar om hållbar konsumtion.

### **Fortsatt satsning på EU och internationellt arbete**

Kemikalieinspektionen anser att tillämpning och utveckling av EU:s kemikalieregler är det enskilt viktigaste området för att få till stånd en effektiv och förebyggande kemikaliekontroll. Vår erfarenhet från arbetet hittills i handlingsplanen för en giftfri vardag är att det krävs bred närvaro med experter i tekniska arbetsgrupper för att det ska vara möjligt att effektivt påverka tillämpning och utveckling av Reach och annan EU-lagstiftning. Det gäller inte minst inom fortsatt viktiga utvecklingsområden som hormonstörande ämnen, kombinationseffekter och nanomaterial.

- Kemikalieinspektionen anser att det är fortsatt viktigt under åren 2015 – 2020 att ta fram underlag för åtgärder i de fyra EU-processer i Reach-förordningen och i CLP-förordningen som handlar om åtgärder mot enskilda kemiska ämnen. Vi vill särskilt lyfta fram betydelsen av den EU-harmoniserade klassificeringen av farliga ämnen för att skydda konsumenterna.

Vi menar att det i vissa fall är svårt att få genomslag för förslag på teknisk nivå, om ingen klar politisk linje har formulerats på EU-nivå. De områden som vi särskilt vill peka på är *skydda barnen bättre* och *substitution av farliga ämnen*.

- Kemikalieinspektionen anser att Sverige bör verka för att EU:s kommande strategi för en giftfri miljö både betonar att barn måste skyddas bättre och att drivkraften för substitution måste stärkas i lagstiftningen och på andra sätt. Kemikalieinspektionen avser att bidra med en nationell expert placerad på Europeiska kommissionens generaldirektorat miljö för att arbeta med utformningen av EU:s strategi för en giftfri miljö.

EU:s direktiv om en hållbar användning av bekämpningsmedel är minimiregler, vilket ger medlemsländerna möjlighet att gå längre än kraven i direktivet för att ytterligare begränsa riskerna med användningen av i första hand växtskyddsmedel.

- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att fortsatt arbeta för en mer hållbar användning av bekämpningsmedel särskilt när det bidrar till att bättre skydda barn.

Varor som konsumeras i Sverige är till stor del tillverkade i andra länder, ofta utanför EU. De internationella produktions- och handelskedjorna är ofta långa och komplexa. I många länder är den förebyggande kemikaliekontrollen svagt utvecklad eller saknas nästintill helt.

- Kemikalieinspektionen anser att det är fortsatt viktigt att inom ramen för handlingsplanen under åren 2015 – 2020 stödja regeringen i arbetet med Minamatakonventionen, Stockholmskonventionen och nya policyfrågor som exempelvis globalt informationssystem för kemikalier i varor inom ramen för den internationella kemikaliestrategin (SAICM). Vi vill även utöka det bilaterala samarbetet med strategiska länder som Sverige har en stor varuimport ifrån i syfte att minska förekomsten av farliga ämnen i importerade varor.

### **Tillsyn med helhetssyn**

Erfarenheterna från arbetet med handlingsplanen hittills talar för att Kemikalieinspektionen bättre bör koppla ihop tillsynsverksamheten i tiden med annan verksamhet på myndigheten för att effektivisera samhällets riskbegränsning. Varornas ofta komplexa leverantörskedjor talar starkt för att det behövs ett ökat tillsynssamarbete inom EU.

- Kemikalieinspektionen anser att några breda myndighetsprojekt bör genomföras åren 2015 – 2020 med ökad samordning mellan exempelvis tillsyn, riskbedömning, dialoger med företag och kommunikationsinsatser till företag och konsumenter för att effektivare begränsa risker med farliga ämnen i varor. Projekten bör planeras i samråd med kommuner och branschorganisationer.
- Kemikalieinspektionen kommer att verka för ett ökat tillsynssamarbete på varuområdet mellan EU:s medlemsländer.

### **Det behövs mer än lagstiftning för att nå giftfri vardag**

Våra dialogprojekt med företag under åren 2011 – 2014 visar att vissa företag går klart längre än vad kemikalielagstiftningens detaljregler kräver. Det är viktigt att den höga skyddsambitionen sprids till fler företag.

- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att under åren 2015 – 2020 utveckla dialogen med näringslivet för att främja och underlätta för företag att stärka sitt kemikaliearbete, identifiera risker och minska dessa till exempel genom att byta ut farliga ämnen.

Flera kommuner arbetar aktivt inom området giftfri vardag, inte minst inom förskolan. De flesta kommuner saknar långsiktiga kemikaliestrategier. Ett nätverk på kemikalieområdet skulle kunna inspirera och underlätta för kommuner att öka sina insatser på området giftfri vardag.

- Kemikalieinspektionen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har påbörjat diskussioner om möjlig målsättning för och uppbyggnad av ett nätverk med kommunerna på kemikalieområdet för att stödja arbetet med en giftfri vardag.

Krav från kunder är en stark drivkraft för företagens eget arbete med att minska risker. Köp av varor och tjänster med offentliga medel uppgår till ca 600 miljarder kronor varje år. Det innebär att staten, kommuner och landsting har en stark ställning som kunder att ställa kemikaliekrav vid upphandling och som förebild genom att aktivt bidra till en hållbar konsumtion.

- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att utvecklingen av kriterier för kemikaliekrav vid upphandling fortsätter under åren 2015 – 2020. Vi bidrar gärna med stöd vid utveckling av nya kriterier. Ett viktigt nytt område är hormonstörande ämnen.



## Summary

In December 2010 the Swedish Government assigned the Swedish Chemicals Agency to prepare and implement an action plan for a non-toxic everyday environment for the period 2011–2014. We presented an action plan to the Government in March 2011 with a special focus on protecting children better against being exposed to hazardous chemicals in everyday life. In the 2014 appropriation directions from the Government, the Swedish Chemicals Agency was tasked with reporting on how the action plan can be further developed for the period 2015–2020 on the basis of experience from work on the "Action plan for a non-toxic everyday environment 2011–2014". Reducing the risks in everyday life is an important step towards the Swedish Parliament's environmental quality objective A Non-Toxic Environment.

### Major challenges

The Swedish Chemicals Agency has identified three particular challenges for the future in two sub-reports to the Government on the action plan for a non-toxic everyday environment 2011 – 2014. Increased cooperation between authorities and with other actors in society is required to meet these challenges. We now propose broad national action programmes in prioritised areas among other things with networks with authorities and researchers, dialogues with trade and industry, chemicals requirements in public procurement and education and communication initiatives. We consider the EU to be the most important arena for attaining a non-toxic everyday environment. The networks should therefore also be used in the action programmes to obtain views on needs for Swedish initiatives in the EU and internationally.

**Challenge: Hazardous substances in articles are a growing problem.** The production of chemicals around the world has increased steadily since the Second World War. According to OECD projections the increase will continue for the foreseeable future. The world economy is strongly linked to chemicals production. Chemicals production is an important cause of the sharp rise in material prosperity in the world, in particular in Asia and South America.

Chemicals production also causes severe health and environmental problems. It is becoming increasingly clear that it will be difficult to attain national and international environmental objectives with regard to chemicals. The way in which humans and the environment are exposed to hazardous chemicals, like several other present-day major environmental problems, is associated with our patterns of consumption and production.

- The Swedish Chemicals Agency considers it important that Sweden should press for chemicals issues to have a prominent place in UN development activity.

**Challenge: Our foods and drinking water need to be protected better.** Cadmium is probably already a public health problem. Fish from many Swedish lakes, watercourses and coasts have in practice long been unusable as food by children and women of childbearing age because of high levels of PCBs, dioxins and mercury. It is important not to build up further health and environmental problems with chemicals that remain in the environment for a long time. Highly fluorinated substances are extremely persistent in the environment and may cause very long-term problems. We view with great concern the fact that drinking water sources in several Swedish municipalities are polluted with highly fluorinated substances.

- The Swedish Chemicals Agency considers a national action plan for highly fluorinated substances to be an important part of the action plan for the period 2015 – 2020. The programme should be developed in cooperation with authorities, trade and industry, researchers and various non-governmental organisations. Part of the action programme should be that Sweden presses for an action plan for highly fluorinated substances in the EU.

**Challenge: Children and young people are particularly sensitive to the impact of chemicals.** The Swedish Chemicals Agency considers it particularly important to protect the health of children and adolescents against being harmed by chemicals. Increasing numbers of scientific studies are suggesting that endocrine disruptors in our environment may affect our ability to have children. Foetuses and young children are particularly susceptible to disruption because of the rapid development of various organ systems. There have also been reports in epidemiological studies of statistical correlations between exposure to endocrine disruptors and some of the most widespread diseases, such as diabetes. However, there is scientific uncertainty as to whether the substances contribute to the development of these diseases, and if so to what extent.

Allergy is the most widespread disease in the western world. Asthma and allergy often begin early in life and can cause life-long disability. Pollen, furred animals, mites, foodstuffs and many chemicals are examples of allergens. It is common for consumers to be affected by allergic symptoms caused by allergenic substances in chemical products and in articles such as clothing.

- The Swedish Chemicals Agency considers a national action plan for endocrine disruptors to be an important part of the action plan for the period 2015–2020. The programme should be developed in cooperation with authorities, trade and industry, researchers and various non-governmental organisations.
- The Swedish Chemicals Agency considers a national action plan for allergenic substances to be an important part of the action plan for the period 2015 – 2020. The programme should be developed in cooperation with authorities, trade and industry, researchers and various non-governmental organisations.

### **Better knowledge of hazardous chemicals**

The Swedish Chemicals Agency has previously proposed increased focus on health-related environmental monitoring to the Government. Affected authorities are now cooperating to expand the programme of health-related environmental monitoring so that it will support the work on a non-toxic everyday environment better in years to come.

We see an increased need to focus on education in order to have new generation of adults with good knowledge of sustainable use of chemicals. The non-profit Keep Sweden Tidy Foundation has long experience of educating children and adolescents on environmental issues. Its Green Flag network is the largest network for schools and pre-schools in the area of sustainable development.

- The Swedish Chemicals Agency considers that an educational initiative over the period 2015 – 2020 in cooperation with the Keep Sweden Tidy Foundation, with a non-toxic everyday environment as a topic in Grön Flagg (Green Flag), would make a long-term contribution to sustainable consumption.

Consumers are increasingly asking for support to enable them to make sustainable choices, among other things with regard to hazardous substances in articles.

- Over the period 2015–2020 the Swedish Chemicals Agency will continue to develop the authority's information to consumers and actively contribute to the part of the Swedish Consumer Agency's consumer information service concerned with sustainable consumption.

## **Continued focus on the EU and international activity**

The Swedish Chemicals Agency considers application and development of EU rules on chemicals to be the single most important area in order to bring about effective and preventive chemicals control. Our experience from work to date in the action plan for a non-toxic everyday environment is that broad presence of experts is required in technical working groups in order for it to be possible to effectively influence the application and development of REACH and other EU legislation. This applies in particular in areas of development which continue to be important, such as endocrine disrupters, combination effects and nanomaterials.

- The Swedish Chemicals Agency considers it to be important over the period 2015–2020 to prepare a basis for measures in the four EU processes in the REACH Regulation and in the CLP Regulation concerned with measures against individual chemical substances. We wish to highlight in particular the significance of the EU-harmonised classification of hazardous substances to protect consumers.

We take the view that in certain cases it is difficult to achieve a breakthrough for proposals at the technical level if no clear policy line has been formulated at EU level. The areas we wish to identify in particular are *protecting children's health better* and *substitution of hazardous substances*.

- The Swedish Chemicals Agency considers that Sweden should press for the EU's future strategy for a non-toxic environment to emphasise that children must be protected better and emphasise that the impetus for substitution must be strengthened in the legislation and in other ways. The Swedish Chemicals Agency intends to contribute with a national expert seconded to the Commission's Directorate-General for the Environment to work on formulating the EU strategy for a non-toxic environment.

The EU's Directive on sustainable use of pesticides represents minimum rules, which give the Member States an opportunity to go further than the requirements of the Directive in order to further reduce the risks in the use primarily of plant protection products.

- The Swedish Chemicals Agency considers it important to continue to work towards more sustainable use of pesticides, particularly where this contributes to better protecting children.

Articles consumed in Sweden are largely manufactured in other countries, often outside the EU. The international chains of production and trade are often long and complex. In many countries preventive chemicals control is weakly developed or almost totally lacking.

- The Swedish Chemicals Agency considers it to continue to be important in the framework of the action plan over the period 2015–2020 to support the Government in work on the Minamata Convention, the Stockholm Convention and new policy issues such as a global information system for chemicals in articles under the international chemicals strategy (SAICM). We also wish to expand the bilateral cooperation with strategic countries from which Sweden has large imports of articles with the aim of reducing the presence of hazardous substances in imported articles.

## **Enforcement with an all-inclusive approach**

Experience from work with the action plan to date indicates that the Swedish Chemicals Agency should link enforcement activity better in time to other activity at the authority in

order to make risk reduction more effective. The often complex supply chains of articles strongly suggest that there is a need for increased cooperation on enforcement in the EU.

- The Swedish Chemicals Agency considers that some broad authority projects should be implemented over the period 2015 – 2020 with increased coordination for example between enforcement, risk assessment, dialogues with companies and communication initiatives towards companies and consumers to limit the risks of hazardous chemicals in articles more effectively. The projects should be planned in consultation with municipalities and sector organisations.
- The Swedish Chemicals Agency will press for increased cooperation on enforcement in the area of articles between the Member States of the EU.

### **More than legislation is needed to attain a non-toxic environment**

Our dialogue projects with companies over the period 2011 – 2014 show that some companies go considerably further than the detailed rules in the chemicals legislation requires. It is important that the high level of ambition on protection is spread to more companies.

- The Swedish Chemicals Agency considers it important over the period 2015 – 2020 to develop the dialogue with trade and industry to promote and make it easier for companies to strengthen their work on chemicals, identify risks and reduce these for example by replacing hazardous substances.

Several municipalities are working actively in the area of a non-toxic everyday environment, particularly in pre-schools. Most municipalities do not have any long-term chemicals strategies. A network in the area of chemicals could inspire municipalities and make it easier for them to increase their efforts in the area of a non-toxic-free everyday environment.

- The Swedish Chemicals Agency and the Swedish Association of Local Authorities and Regions (SALAR) have started discussions on a possible objective for and construction of a network of municipalities in the area of chemicals to support work on a non-toxic everyday environment.

Demands from customers are a strong driver of the companies' own efforts to reduce risks. Purchases of articles and services with public funds total around SEK 600 billion every year. This means that central government, municipalities and county councils are in a strong position as customers to set chemical requirements in procurement as a model by contributing actively to sustainable consumption.

- The Swedish Chemicals Agency considers it important that the development of criteria for chemical requirements in procurement continues over the period 2015–2020. We would be pleased to contribute support in the development of new criteria. An important new area is that of endocrine disrupters.

# 1 Utmaningarna är stora

## 1.1 Farliga ämnen i varor är ett växande problem

Världsekonomin är starkt kopplad till kemikalieproduktionen. Produktionen och konsumtionen av varor driver på behovet av ökad kemikalieproduktion och framställandet av nya kemiska ämnen med unika tekniska egenskaper. Kemikalieproduktionen är en viktig orsak till den kraftigt ökande materiella välfärden i världen, inte minst i Asien och Sydamerika<sup>1</sup>.

Kemikalieproduktionen orsakar även svåra hälso- och miljöproblem. Det blir allt tydligare att det kommer att bli svårt att nå nationella och internationella miljömål som gäller kemikalier<sup>2</sup>. Det finns relativt få regler om farliga ämnen i varor. Vår tillsyn upptäcker dessutom många överträdelser av de fåtal regler som finns<sup>3</sup>. Det sätt på vilket människa och miljö utsätts för farliga kemiska ämnen hänger, liksom flera av nutidens andra stora miljöproblem, ihop med våra konsumtions- och produktionsmönster.

Produktionen av kemikalier i världen har ökat konstant. Från 1930-talet till slutet av 1900-talet ökade den årliga produktionen i världen från 1 miljoner ton till över 400 miljoner ton<sup>4</sup>. Ökningen har fortsatt. Ett branschorgan för delar av den kemiska industrin (American Chemistry Council) har beräknat att produktionen ökade ytterligare 54 procent från år 2000 till år 2010<sup>5</sup>. OECD har beräknat att försäljningen globalt av kemikalier kommer att öka med i genomsnitt tre procent per år fram till år 2050<sup>6</sup>.

Ett stort antal kemiska ämnen förekommer i samhället. Företagens rapportering till EU:s kemikaliemyndighet (Echa) visar att över 100 000 kemiska ämnen används. Det finns inga säkra siffror på hur många kemiska ämnen konsumenterna kommer i kontakt med i sin vardag. Vi bedömer att det sannolikt är betydligt färre än de över 100 000 inrapporterade ämnena, men ändå många tusentals.

På världsmarknaden är antalet varor betydligt större än antalet kemiska ämnen, sannolikt miljontals. Modeller av exempelvis mobiltelefoner, tv-apparater och kläder byts mot nya modeller i allt snabbare takt. Den snabba omsättningen är mycket tydlig när det gäller varor som är speciellt avsedda för barn. År 2005 tillfördes det svenska samhället cirka 40 000 ton leksaker. Det innebär cirka 30 kg leksaker per barn och år. Den årliga tillförseln av många andra varor är också hög, exempelvis datorer (44 000 ton) och tv-apparater (22 000 ton)<sup>7</sup>. Den snabba utvecklingen gör att elektronik ofta byts ut långt innan varan är uttjänad.

Användningen av kemikalier är starkt kopplad till vår livsstil. De varor som vi använder i vår vardag framställs med hjälp av kemikalier. Kunskapen om vilka kemiska ämnen som ingår i det stora antalet varor är dålig. Över 1000 olika kemiska ämnen används vid tillverkning av elektronik som mobiltelefoner och datorer<sup>8</sup>. Det handlar bland annat om tungmetaller, sällsynta jordartsmetaller, lösningsmedel och flamskyddsmedel. Även vid tillverkning av

---

<sup>1</sup> Global Chemicals Outlook – Towards Sound Management of Chemicals. UNEP, 2013.

<sup>2</sup> Global Chemicals Outlook – Towards Sound Management of Chemicals. UNEP, 2013.

<sup>3</sup> Handlingsplan för en giftfri vardag 2011 – 2014. Delredovisning 2011 – 2013. KemI Rapport 1/14.

<sup>4</sup> White paper – strategy for a future Chemicals Policy. COM(2001) 88 final. Brussels 2001.

<sup>5</sup> Global Chemicals Outlook – Towards Sound Management of Chemicals. UNEP, 2013.

<sup>6</sup> Organisation for Economic Development (OECD) OECD Environmental Outlook to 2050: The consequences of Inaction. Paris 2012.

<sup>7</sup> Global Chemicals Outlook – Towards Sound Management of Chemicals. UNEP, 2013.

<sup>8</sup> Global Chemicals Outlook – Towards Sound Management of Chemicals. UNEP, 2013.

textilier används ett stort antal kemikalier, exempelvis bekämpningsmedel, färgämnen, vatten- och smutsavvisande kemiska ämnen samt flamskyddsmedel.

Antalet vardagsvaror på den globala marknaden som har behandlats med biocider är stort. Biocider är hälso- och miljöfarliga ämnen, som kan innebära risker för människa och miljö. Det finns även farhågor för att antibakteriella ämnen i varor kan bidra till uppkomsten av antibiotikaresistens.

Idag utsätts vi betydligt mindre för vissa farliga ämnen som skadade människors hälsa tidigare på grund av att deras användning har begränsats genom lagstiftning. Ett exempel på detta är bly. Vi utsätts däremot för ett betydligt större antal kemiska ämnen i vardagen än tidigare. Det gäller kemiska ämnen som avges från leksaker, kläder, elektronik och de byggprodukter våra hus är tillverkade av. I maten och dricksvattnet kan det finnas små mängder av bekämpningsmedel, andra miljöföroreningar eller kemiska ämnen från livsmedelsförpackningar.

Kosmetika och hygieniska produkter hamnar normalt till slut i avloppet och kan förorena våra sjöar och vattendrag. Många kemiska ämnen kan långsamt läcka från varorna under deras livstid, exempelvis från kläder eller elektronik. Läckaget av ett farligt ämne från en enskild vara kan verka försumbart. De stora volymerna av varor gör dock att det totala läckaget kan vara betydande och orsaka skador i miljön. Människor kan sedan utsättas för det kemiska ämnet genom att det återfinns i livsmedel eller vatten. Små barn kan få i sig främmande kemiska ämnen via bröstmjölken.

Den snabba omsättningen av varor leder också till stora mängder avfall. Om avfallet inte tas om hand på ett riktigt sätt kan det, liksom användningen av varorna, leda till spridning av farliga ämnen till miljön. Förekomst av farliga ämnen i varor gör det också svårare att återvinna material, utan att åter utsätta människa och miljö för risker.

En FN-rapport lyfter fram hur varor i ökande omfattning står för spridning av farliga ämnen globalt. Enligt rapporten behövs ökade insatser i varje steg av varornas livscykel. Insatser som nämns är bland annat utveckling av mindre farliga varor, system för att förmedla vilka farliga ämnen som finns i varorna och bättre kapacitet för återvinning eller kvittblivning<sup>9</sup>.

Vid FN:s möte om hållbar utveckling år 2012 i Rio de Janeiro antogs ett tioårigt ramverk av program för hållbar konsumtion och produktion. Naturvårdsverket är Sveriges så kallade fokuspunkt för FN-arbetet. FN-beslutet innebär att världens länder åtar sig att ställa om till hållbara konsumtions- och produktionsmönster i sina länder och att stödja utvecklingsländerna i deras omställning. Ramverket innehåller bland annat mål om minskad användning av farliga material och ämnen.

FN:s utvecklingsmål (Millennium Development Goals) sträcker sig fram till år 2015. Nu pågår ett förberedande arbete för att ta fram inriktning på arbetet efter år 2015. De centrala principerna för post-2015 (Millennium Development Goals Beyond 2015) handlar om att intensifiera det internationella arbetet med fattigdomsbekämpning och verka för en global hållbar utveckling.

- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att Sverige verkar för att kemikaliefrågorna får en framträdande plats i FN:s utvecklingsarbete.

---

<sup>9</sup> Global Chemicals Outlook – Towards Sound Management of Chemicals. UNEP, 2013.

## 1.2 Våra livsmedel och dricksvattnet behöver skyddas bättre

Det är viktigt för folkhälsan att skydda livsmedel och dricksvatten från att förorenas av främmande kemiska ämnen. Förorening av livsmedel kan ske direkt till exempel vid odling, förädling, förpackning, distribution och tillagning. Föroreningen kan även ske indirekt till exempel genom att hälsofarliga kemikalier via diffus spridning från varor hamnar i miljön och sedan förorenar råvattnet eller tas upp i livsmedel.

Vissa miljöföroreningar kan innebära sådana risker för konsumenter att Livsmedelsverket ger ut råd att kraftigt begränsa konsumtionen av fisk. Fisk från många av Sveriges sjöar, vattendrag och kust kan i praktiken sedan länge inte användas som livsmedel av barn och kvinnor i fertil ålder på grund av höga halter av PCB, dioxiner eller kvicksilver. Många svenskar utsätts för så mycket kadmium att det finns risk för att det bidrar till skador på skelett och njurar. Den största delen av vårt födointag av kadmium är från spannmål och rotfrukter. För folkhälsans skull är det viktigt att kadmiumhalterna minskar<sup>10</sup>. Den europeiska livsmedelsmyndigheten (European Food Safety Authority, Efsa) menar att både barn och vuxna i Europa ligger nära eller över det intag av kadmium som är acceptabelt. Detta är hälso- och miljöproblem som vi kommer att få leva med i ytterligare många årtionden, trots att omfattande åtgärder har genomförts för att stoppa utsläppen till naturen. Miljöföroreningar orsakar också stora kostnader för samhället. Det kan handla om saneringskostnader eller kostnader kopplade till skador på människa och miljö<sup>11</sup>.

Det kan även finnas resthalter av bekämpningsmedel i livsmedel. Resthalter finns främst i vegetabiliska livsmedel som har behandlats med bekämpningsmedel. Även kött, mjölk och ägg kan innehålla rester av bekämpningsmedel, om djuren har behandlats eller om djurfodret innehåller råvaror som har behandlats med bekämpningsmedel. Klimatförändringar kan leda till ett ökat tryck att använda bekämpningsmedel mot skadeinsekter med mera och därmed också till en ökad risk i framtiden för förorening av livsmedel och råvattentäkter.

Det är viktigt att inte bygga upp ytterligare hälso- och miljöproblem som finns kvar under lång tid. Högfluorerade ämnen är extremt svårnedbrytbara i miljö. Kemikalieinspektionen har i delredovisningarna till regeringen av handlingsplanen för giftfri vardag pekat på risken för att högfluorerade ämnen orsakar mycket långsiktiga problem genom förorening av grundvattnet. Högfluorerade ämnen upptäcktes år 2011 i dricksvattnet från Tullinge vattenverk, vilket ledde till att vattenverket stängdes. Förorenade vattentäkter har också upptäckts i Uppsalaåsen, som försörjer Uppsala stad med dricksvatten. De förorenade brunnarna har tagits ur drift och ersatts med andra vattentäkter. Högre halter av högfluorerade ämnen upptäcktes i slutet av år 2013 i dricksvattnet i Kallinge. Den huvudsakliga källan till dessa föroreningar är tidigare användning av brandsläckningsskum på brandövningsplatser vid flygfält. Livsmedelsverket och Kemikalieinspektionen har i samarbete tagit fram en rapport om hur högfluorerade ämnen kan förorena dricksvattnet. Rapporten innehåller även råd till kommunerna hur de ska agera<sup>12</sup>. Kemikalieinspektionen kartlägger nu om det fortfarande finns föroreningskällor. Om det gör det finns det än starkare skäl för nationella åtgärder eller åtgärder i EU för att öka skyddet av våra grundvatten.

I Sverige har 23 olika högfluorerade ämnen uppmätts hos människor och vilda djur<sup>13</sup>. Tidstrenden för människa är att halterna av några högfluorerade ämnen i blodet minskar, som till

<sup>10</sup> Kadmiumhalterna måste minska – för folkhälsans skull. Kemikalieinspektionens rapport 1/11.

<sup>11</sup> Samhällsekonomisk kostnad för frakturer orsakade av kadmiumintag via maten. Kemikalieinspektionens PM 12/12

<sup>12</sup> Brandskum som möjlig förorenare av dricksvattentäkter. Livsmedelsverket och Kemikalieinspektionen. Kemikalieinspektionens PM 5/13.

<sup>13</sup> Gifter & Miljö 2013. Naturvårdsverket 2013.

exempel det förbjudna PFOS. Halterna av andra högfluorerade ämnen ökar som PFBS och PFHxS.

- Kemikalieinspektionen anser att ett nationellt åtgärdsprogram för högfluorerade ämnen är en viktig del av handlingsplanen för åren 2015 – 2020. Programmet bör utvecklas i samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskare och olika intresseorganisationer.

### 1.3 Barn och unga är särskilt känsliga för påverkan av kemikalier

Kemikalieinspektionen anser att det är särskilt viktigt att skydda barns och ungdomars hälsa från att skadas av farliga kemiska ämnen. I detta ingår också att skydda människans fortplantning, till exempel att ämnena inte ska skada våra möjligheter att få barn. Åtgärder som gör att barn och ungdomar skyddas innebär ofta att också vuxna skyddas från kemiska risker i vardagen.

Barn äter, dricker och andas mer än vuxna i förhållande till sin kroppsvikt. Vissa kemiska ämnen binds till damm. De mindre barnen utforskar världen krypande, de suger och tuggar på saker för att uppleva dem. Många leksaker och andra varor kan då avge små mängder av kemikalier. Allt detta gör att barn i förhållande till sin vikt riskerar att få i sig högre halter av många farliga kemiska ämnen än vad vuxna får.

En rad hormonella system samspelar för att säkra att barnet utvecklas normalt. Samspelet är komplext. Särskilt känslig för störningar är foster och små barn på grund av den snabba utvecklingen av olika organsystem. Utvecklingen fortsätter dock fram till och under hela puberteten, den period då barnet utvecklas till vuxen. De olika förlopp som styr utvecklingen från befruktningen av ägget till vuxen ålder kan störas av främmande kemiska ämnen.

FN publicerade år 2013 en rapport<sup>14</sup> framtagen av internationella experter om riskerna med hormonstörande ämnen. Rapporten uttrycker oro för att det finns alltmer som talar för att hormonstörande ämnen i vår miljö kan skada både fostret och det växande barnet. Skadorna kan vara oåterkalleliga och visa sig först senare i livet. Som grund för oron pekade experterna särskilt på den ökande förekomsten av hormonrelaterade sjukdomar och störningar hos människan, bevis för att hormonstörande ämnen allvarligt har skadat fortplantningen hos vissa vilda djurarter samt att hormonstörande ämnen orsakar hormonrelaterade sjukdomar och störningar i djurförsök. Det har i epidemiologiska undersökningar även rapporterats statistiska samband mellan exponering för vissa hormonstörande ämnen och några av de stora folksjukdomarna, som till exempel diabetes. Det råder dock vetenskaplig osäkerhet om ämnena bidrar till uppkomsten av dessa sjukdomar och i så fall i vilken omfattning.

Allergi är västvärldens största folksjukdom. Astma och allergi debuterar ofta tidigt i livet och kan bli livslånga handikapp. Pollen, pälsdjur, kvalster, födoämnen och många kemikalier är exempel på allergener. Det är vanligt att konsumenter drabbas av allergiska besvär från allergiframkallande ämnen i kemiska produkter och varor som exempelvis kläder. Allergi-framkallande ämnen finns i många konsumenttillgängliga kemiska produkter som färger, limmer, tvättmedel och rengöringsmedel. Det är viktigt att samhället i ökad utsträckning bidrar till att människor i mindre grad utsätts för ämnen som gör att fler blir allergiska eller att redan allergiska drabbas av besvär.

- Kemikalieinspektionen anser att ett nationellt åtgärdsprogram för hormonstörande ämnen är en viktig del av handlingsplanen för åren 2015 – 2020. Programmet bör

---

<sup>14</sup> State of the Science of endocrine disrupting Chemicals – 2012. WHO och UNEP, 2013.



utvecklas i samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskare och olika intresseorganisationer.

- Kemikalieinspektionen anser att ett nationellt åtgärdsprogram för allergiframkallande ämnen är en viktig del av handlingsplanen för åren 2015 – 2020. Programmet bör utvecklas i samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskare och olika intresseorganisationer.

## 2 Erfarenheter från handlingsplanen 2011 – 2014

Kemikalieinspektionen kommer i sin slutredovisning av handlingsplanen för en giftfri vardag 2011 – 2014, som ska lämnas till regeringen i januari 2015, att analysera hur effektiva olika styrmedel har varit för att minska riskerna i människors vardag. Vi redovisar i detta kapitel översiktligt de erfarenheter som vi hittills har av arbetet som ett underlag för hur vi ser på åtgärder under åren 2015 – 2020.

### 2.1 EU-lagstiftningen är grunden för att skydda människa och miljö

Utveckling och effektiv tillämpning av EU:s kemikalielagstiftning är de enskilt viktigaste faktorerna för att möta de utmaningar kemikaliekontrollen står inför. Det är även viktigt med en stark tillsyn för att kontrollera att företagen följer lagstiftningen. Handeln med kemikalier och varor är global. Internationella konventioner och överenskommelser blir därför allt viktigare.

EU:s regelverk om kemikalier är omfattande och har i stort förnyats helt under de senaste tio åren. Nya förordningar som är strängare från skyddssynpunkt finns både för växtskyddsmedel<sup>15</sup> och för biocidprodukter<sup>16</sup>. Reach-förordningen<sup>17</sup> är en omfattande förordning som reglerar industri- och konsumentkemikalier, och som är ett stort steg framåt jämfört med tidigare regelverk. Reach lägger ett tydligare ansvar på företagen för en säker hantering av kemikalier. CLP-förordningen<sup>18</sup> är en EU-förordning som innehåller regler bland annat om hur kemiska produkters farliga egenskaper ska klassificeras och hur märkningen ska utformas med information till användare om risker och skydd. Det finns även rättsakter som omfattar särskilda varugrupper inklusive förekomsten av farliga ämnen, som elektronik och leksaker.

#### 2.1.1 *Kemikalieinspektionens insatser bör vara långsiktiga med bred närvaro i EU:s arbetsgrupper*

EU-lagstiftningen, inte minst Reach-förordningen, är komplex och starkt teknisk till sin natur. Kemikalieinspektionens erfarenhet från arbetet hittills är att det krävs bred närvaro med experter i tekniska arbetsgrupper och expertgrupper för att det ska vara möjligt att effektivt påverka tillämpning och utveckling av Reach och annan EU-lagstiftning. Det gäller inte minst inom utvecklingsområden som hormonstörande ämnen, kombinationseffekter och nanomaterial.

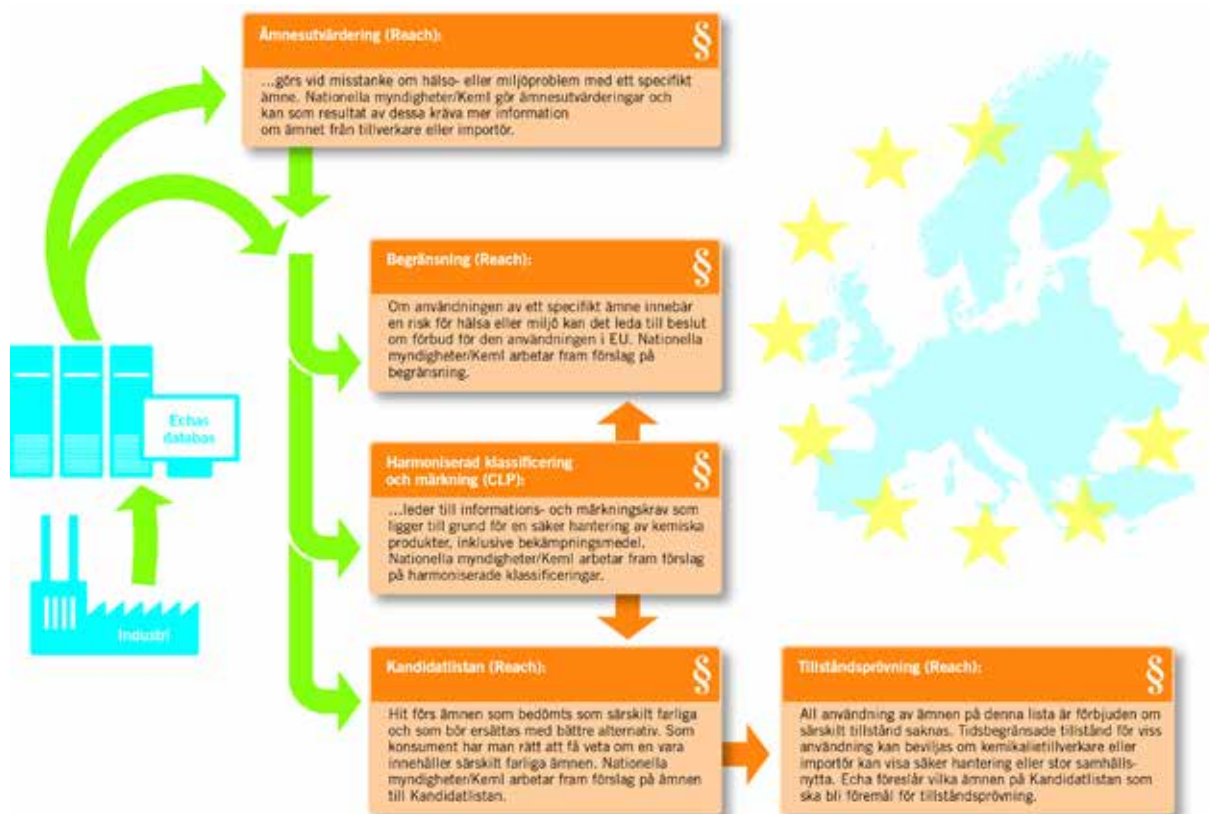
---

<sup>15</sup> Växtskyddsmedel regleras genom Europaparlamentet och rådets förordning (EG) nr 1107/2009.

<sup>16</sup> Biocidprodukter regleras genom Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 528/2012.

<sup>17</sup> Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach)

<sup>18</sup> Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 som gäller klassificering, märkning och förpackning av kemiska ämnen och blandningar.



Figur 1: EU:s olika processer

Medlemsländer kan ge förslag som handlar om enskilda ämnen genom att ta fram underlag i fyra olika processer:

- Ämnesutvärdering
- Harmoniserad klassificering och märkning (farliga ämnen)
- Kandidatlistan (särskilt farliga ämnen)
- Begränsning (förbud eller villkor för viss användning av ett kemiskt ämne).

Enligt vår erfarenhet är det viktigt att vara långsiktigt aktiv i alla fyra processerna. Processerna är beroende av varandra och bör ses som en helhet. Genom ämnesutvärderingarna är det möjligt att ställa krav på företagen att ta fram ytterligare information om sina ämnen. Det kan i många fall vara en förutsättning för att kunna gå vidare med förslag i de tre övriga processerna. Det gäller särskilt för ämnen som misstänks vara hormonstörande eller persistenta och bioackumulerande (PBT), eftersom de grundkrav som ställs i Reach ofta är otillräckliga för att göra dessa bedömningar. Den harmoniserade klassificeringen är i sin tur ofta en förutsättning för att det ska vara möjligt att gå vidare med att föreslå att ett ämne ska betraktas som särskilt farligt eller att en viss användning bör förbjudas. Den harmoniserade klassificeringen förstärker dessutom direkt konsumentskyddet, eftersom många ämnen som får en harmoniserad klassificering blir förbjudna både i kemiska produkter tillgängliga för konsumenter och i leksaker.

### 2.1.2 Kemikalielagstiftningen brister i effektivitet

Vi bedömer att processen att begränsa farliga kemiska ämnen i Reach är både besvärligare och dyrare för medlemsländerna än vad processen var i tidigare regelverk. Det medför att kostnaderna för att ta fram ett begränsningsförslag blir orimligt höga för medlemsländerna.

Att producera underlag för en begränsning av ett ämne inom ramen för Reach kostar normalt mellan fem till tio miljoner kronor.

Det är ett underskott på regler om farliga ämnen i varor. Det innebär att för de flesta varugrupper finns det inga begränsningar för farliga eller särskilt farliga ämnen. Även om begränsningsprocessen i Reach skulle bli effektivare än vad den är idag, så kommer Reach sannolikt aldrig bli ett slagkraftigt alternativ för att reglera farliga ämnen i vissa varugrupper. Leksaksdirektivet och RoHS-direktivet visar att det är möjligt att få till begränsningar av enskilda farliga ämnen i specifika varugrupper med betydligt mindre resursinsats än vad som krävs i Reachprocessen. Vi anser därför att det är viktigt att analysera förutsättningarna för att införa särskilda EU-regler för olika varugrupper. Om möjligt bör reglerna baseras på förordningen om klassificering för att det ska gå att begränsa ämnen gruppvis efter deras farliga egenskaper. Varugrupper med farliga ämnen som kan innebära att människor, särskilt barn, direkt kan utsättas för farliga ämnen bör prioriteras. Ett exempel på detta är kläder och skor, för vilka kontaktytan med huden är stor och det innebär en ökad risk att utsättas för farliga ämnen.

Reach bygger på bedömningar och åtgärder kopplade till enskilda kemiska ämnen. Fördelar med detta är att det från juridisk utgångspunkt är lätt att definiera ansvarigt företag och från vetenskaplig utgångspunkt förenklas riskbedömningarna. Samtidigt innebär det att lagstiftningen tar otillräcklig hänsyn till den komplexa verkligheten, vilket sannolikt innebär att risker i vissa fall underskattas. Det kan även leda till "förflamning" när lagstiftningen ämne för ämne ska hantera risker med stora grupper av ämnen. Ett exempel är gruppen högfluorerade ämnen som består av hundratals ämnen som kan användas i olika kombinationer och i många fall kan ersätta varandra i varor. En ökad möjlighet att begränsa grupper av kemiskt närbesläktade ämnen skulle, förutom att öka effektiviteten i arbetet, även bidra till att motverka osund substitution<sup>19</sup> och vara innovationsdrivande.

### **2.1.3 Viktigt med insatser på politisk nivå**

Vår erfarenhet från arbetet hittills i handlingsplanen för en giftfri vardag är att det krävs en bred närvaro med experter i EU:s tekniska arbetsgrupper och expertgrupper för att det ska vara möjligt att effektivt påverka tillämpning och utveckling av Reach och annan EU-lagstiftning. EU-lagstiftningens "vetenskapsnära" natur har dock bidragit till att vissa tillämpnings- och utvecklingsfrågor i alltför stor omfattning begränsas till att bli tekniska frågor med otillräcklig hänsyn tagen till övergripande kemikaliepolitik kopplad till nationella och internationella miljömål.

Kemikalieinspektionens bedömning är att i vissa fall är det svårt att få genomslag för förslag på teknisk nivå, om ingen klar politisk linje har formulerats på EU-nivå. Vi vill särskilt peka på områdena *skydda barnen bättre* och *substitution av farliga ämnen*. Utan klar politisk linje på EU-nivå inom dessa områden är risken uppenbar att varje förslag kommer att hanteras var för sig från ett tekniskt perspektiv utan relation till ett övergripande mål.

## **2.2 Internationella överenskommelser blir allt viktigare**

Produktionen av kemikalier i världen ökar stadigt. Särskilt stor är ökningen av produktion och användning av kemikalier i vissa tillväxtregioner. I regioner med starkt utvecklad industri som Västeuropa, Nordamerika och Japan beräknas kemikalieproduktionens tillväxt åren 2012

---

<sup>19</sup> Med osund substitution menas byte till annat kemiskt ämne som innebär i stort samma risk eller i värsta fall större risk.

– 2020 ligga på ca 25 procent, medan den i Afrika och mellanöstern beräknas bli 40 procent och i Asien 45 procent. Sett till enskilda länder ligger beräkningen för Kina och Indien på runt 60 procent<sup>20</sup>.

Varor som köps i Sverige är till stor del tillverkade i andra länder, ofta länder utanför EU. De internationella produktions- och leverantörskedjorna är ofta långa och komplexa. I många utvecklingsländer med ökande varuproduktion är den förebyggande kemikaliekontrollen svagt utvecklad.

Erfarenheten från arbetet med handlingsplanen för en giftfri vardag 2011 – 2014 bekräftar att den globala arenan är viktig och att det går att nå framgång. Under perioden har en ny global kvicksilverkonvention, Minamatakonventionen, beslutats. Ytterligare ämnen som är svårnedbrytbara och ansamlas i miljön (POPs-ämnena) har listats i Stockholmskonventionen för global utfasning. Kemikalieinspektionen är inom ramen för handlingsplanen drivande i det globala arbetet om system för information om farliga ämnen i varor. Arbetet har varit framgångsrikt och det finns goda förutsättningar för att ett förslag till ett globalt program för information om farliga ämnen i vissa varugrupper är framtaget till år 2015.

En annan erfarenhet är att det är effektivt med samarbete med vissa länder från vilka Sverige har stor varuimport. Det gäller särskilt några av de så kallade BRIICS-länderna<sup>21</sup>.

### 2.3 Tillsynen visar på många regelbrott

Under åren 2012 -2014 har tillsynen utövats enligt Kemikalieinspektionens strategi<sup>22</sup> för effektiv tillsyn av varor. Vi har genomfört projekt inriktade på en enskild bransch eller en enskild varugrupp. Projekten har gett bra kunskap om hur förbjudna farliga ämnen förekommer i varor. Farliga ämnen förekommer ofta i varor som vanliga konsumenterna kan köpa. Regler om innehåll av farliga ämnen finns framför allt för varugrupperna leksaker och elektronik. För de flesta varugrupper finns det inga eller väldigt få regler om farliga ämnen.

Erfarenheten från tillsynen åren 2011 – 2014 är att regelöverträdelser är vanliga inom varugrupperna leksaker och hemelektronik. Mellan 10 till 15 procent av de analyserade varorna i dessa grupper uppfyllde inte bestämmelserna. Kemikalieinspektionens kontroller är dock inriktade på varor där misstanke om överträdelser är störst. Det är alltså inte ett representativt urval av varor på marknaden som kontrollerats. Att varugrupperna ligger högt betyder sannolikt inte att det finns fler farliga ämnen i dessa varugrupper än i andra varugrupper, utan beror på att det finns betydligt fler regler. Andelen regelbrott är dock förvånansvärt högt. Eftersom barn kan vara mer sårbara än vuxna är det särskilt beklagligt från risksynpunkt att just leksaker innehåller förbjudna halter av farliga ämnen. Inspektionerna med stöd av analysresultaten har både lett till att ett stort antal varor tagits bort från marknaden och till ett stort antal åtalsanmälningar.

Kemikalieinspektionen återkommer i slutredovisningen av handlingsplanen för åren 2011 – 2014 med en utvärdering av tillsynens effekter. Slutligt beslut i ett ärende där åtalsanmälan överlämnats till åklagarmyndigheten kan ske några år efter överlämnandet. Det är därför inte möjligt att ge en fullständig bild av vad som hänt med åtalsanmälningar från tillsynen under handlingsplanen ännu. Indikationen är dock att det är vanligt att åtalsanmälningar inte lett till sanktioner.

<sup>20</sup> Global Chemicals Outlook. Towards Sound Management of Chemicals. UNEP 2012.

<sup>21</sup> Brasilien, Ryssland, Indien, Indonesien, Kina och Sydafrika.

<sup>22</sup> Strategi för effektiv tillsyn över kemikalier i varor. Rapport från ett regeringsuppdrag. Kemikalieinspektionens rapport 4/11. 2011.

## 2.4 Kemikalielagstiftningen är inte tillräcklig

Erfarenheten från handlingsplanen 2011 – 2014 bekräftar det som var tydligt redan tidigare; att kemikalielagstiftning, internationella konventioner och tillsyn inte räcker för att i tillräcklig utsträckning förhindra att människor och miljö skadas. Kombinationen av det stora antalet kemiska ämnen som används i varuproduktionen och antalet varor som produceras gör att det är omöjligt att skapa lagstiftning och konventioner som i detalj kan reglera alla kemiska hälso- och miljörisker.

Företagen har enligt lagstiftningen ansvaret att se till att deras kemiska produkter och varor inte skadar människa och miljö. Ett sätt att förebygga skador är att företagen byter ut farliga ämnen utan att lagstiftningen ställer detaljkrav. De allmänna kraven på substitution är dock svaga i EU-lagstiftningen.

Det är i första hand det företag som först sätter ut ett kemiskt ämne på marknaden som ska ta fram kunskap om ämnets hälso- och miljöfarliga egenskaper. Den informationen måste sedan förmedlas vidare i produktionskedjan för att aktörer i senare produktionsled ska kunna ta sitt ansvar att välja bort farliga ämnen. De företag som använder kemiska ämnen i varuproduktion kan behöva stöd för sina kemikalieval.

En slutsats från arbetet med handlingsplanen hittills är att det krävs fler nationella insatser för att komplettera kemikalielagstiftning och internationella konventioner. Företag, kommuner, offentliga institutioner och i vissa fall även privatpersoner kan agera både genom att ställa krav på leverantörer av kemiska produkter eller varor och genom att välja bort varor som kan innebära risker även om regelverket inte ställer direkta krav. Det är viktigt att samhället underlättar för företag, kommuner, konsumenter och andra som köper in varor att undvika vissa farliga ämnen i varorna som kan innebära hälso- och miljörisker. Kemikalieinspektionen har utvecklat ett webbaserat verktyg, PRIO, som kan användas av företagen som stöd för substitution av ämnen med mycket farliga egenskaper. För att ytterligare förbättra stödet skulle verktyget kunna utvecklas med mer information om ämnenas användning.

### 2.4.1 Konsumenterna behöver stöd i sina val

Erfarenheten från arbetet hittills med handlingsplanen talar för att det finns ett intresse från många konsumenter att få mer information om farliga ämnen i varor. Det gäller särskilt för småbarnsföräldrar<sup>23</sup>. Regeringen har gett Konsumentverket i uppdrag att inrätta en nationell konsumentupplysningstjänst. Hållbar konsumtion är en viktig del av uppdraget. Kemikalieinspektionen, Naturvårdsverket och andra berörda myndigheter ska ge stöd till utvecklingen av konsumentupplysningstjänsten utifrån sina respektive ansvarsområden.

Inga aktiviteter för att höja barns eller ungdomars kunskap om kemiska risker i vardagen har bedrivits i förskolor eller skolor inom ramen för handlingsplanen 2011 – 2014. Vår bedömning är dock att lärares och elevers kunskap är viktig i arbetet för en giftfri vardag och bör ingå i det fortsatta arbetet. Kommande generationers konsumenter går nu i förskolor och skolor. De har redan idag påverkan på föräldrarnas konsumtionsvanor. De kommer i framtiden, förutom att vara konsumenter, även sitta som inköpare på kommuner eller utvecklare på företag.

---

<sup>23</sup> Webbenkät om konsumenters kunskap om och attityder till kemikalier. Konsumentverket och Kemikalieinspektionen. 2012.

### **2.4.2 Vissa företag går före lagstiftningen**

Erfarenheten från de dialoger som har genomförts med företag från kosmetika-, textil och leksaksbranscherna under åren 2011 – 2014 visar att vissa företag vill gå längre än vad detaljkraven i lagstiftningen kräver. Vår bedömning är att det är viktigt att vidareutveckla dialogerna med företagen.

Företagen har ansvaret enligt lagstiftningen att se till att deras varor inte skadar människa och miljö. Ett sätt detta kan ske på är att företagen i förebyggande syfte byter ut farliga ämnen till säkrare alternativ utan att reglerna ställer detaljerade krav. Lagstiftningen ger en grund som underlättar för företagen att välja bort farliga ämnen utöver vad lagstiftningen kräver i detaljregler. Den grunden finns genom att lagstiftningen dels ställer krav på företagen som tillverkar kemiska ämnen att testa sina ämnens hälso- och miljöfarlighet, dels definierar vilka ämnen som ska betraktas som farliga eller särskilt farliga med kriterier och listor över ämnen. Exempel på sådana listor är listan över farliga ämnen med EU-harmoniserad klassificering och den så kallade kandidatförteckningen i Reach. Kriterier och listor underlättar för företag som använder kemikalier i sin produktion att identifiera och byta ut farliga ämnen utan att lagstiftningen har förbjudit användningen.

Lagstiftningen åtgärdar med förbud och tillståndssystem främst de större hälso- och miljöriskerna. Även i sådana fall kan det gå åtskilliga år mellan det att en kemisk hälso- och miljörisk har identifierats till dess att regelverket har förändrats. Det innebär att det både finns förutsättningar för och behov av att företag går före lagstiftningen för att minska riskerna.

Företag som höjer sina kunskaper och som har ett kemikalieperspektiv när de utvecklar eller köper in produkter bidrar till att minska risker med farliga ämnen i vardagen. De kan även inspirera andra företag att göra detsamma.

### **2.4.3 Kemikaliekrav i offentlig upphandling kan minska riskerna**

Vi har inom ramen för handlingsplanen påbörjat ett samarbete med Miljöstyrningsrådet för att medverka till att en guide tas fram som visar hur man kan undvika farliga kemiska ämnen vid inköp och upphandling av varor till förskolor. Miljöstyrningsrådet har genomfört en förstudie<sup>24</sup>. Vår bedömning är att offentlig upphandling kan vara ett viktigt styrmedel för att minska risker i barns vardag. För att kommuner och andra som gör upphandlingar ska kunna ställa välgrundade krav måste de ha tillgång till kriterier och vägledning. Att vidareutveckla kriterier och vägledning för kemikaliekrav vid offentlig upphandling bör därför ingå i det fortsatta arbetet med handlingsplanen under åren 2015 – 2020.

Värdet av upphandlingspliktiga varor och tjänster i Sverige år 2010 har beräknats till mellan 500 – 600 miljarder kronor<sup>25</sup>. Krav från kunder kan vara en stark drivkraft för företagens eget arbete med att minska riskerna. Ett exempel på detta kommer från landstingens arbete med att ställa krav på leverantörerna att byta ut vissa farliga ämnen. Nationella Substitutionsgruppen är ett nationellt nätverk med syfte att samarbeta för att driva på utbyte av farliga kemiska ämnen inom hälso- och sjukvården samt inom forskning. Stockholms Läns Landstings upphandling av ftalat-fria handskar år 2004 ledde till att 100 ton ftalater fasades ut<sup>26</sup>.

---

<sup>24</sup> Giftfri förskola – leka, äta, sova. Miljöstyrningsrådet. Rapport 2013:2.

<sup>25</sup> Siffror och fakta om offentlig upphandling. Rapport 2011:1. Konkurrensverket.

<sup>26</sup> Miljöfaktablad: undersökningshandskar. Miljöstyrningsrådet.

#### **2.4.4 Skatter bör prövas på farliga kemikalier**

Kemikalieinspektionen har under perioden 2011 - 2014 publicerat två rapporter<sup>27 28</sup> som övergripande beskriver hur en skatt på farliga ämnen i konsumentvaror skulle kunna se ut. Vår slutsats är att skatt på farliga ämnen i vissa varugrupper skulle kunna vara ett bra komplement till EU:s kemikalielagstiftning. Skatten skulle också på ett kostnadseffektivt sätt kunna stimulera innovation. Regeringen har tillsatt en utredning om ekonomiska styrmedel för farliga kemiska ämnen. Enligt kommittédirektivet är huvudmotivet att minska förekomsten av eller risken för exponering och spridning av miljö- och hälsofarliga ämnen från olika varugrupper, till exempel kläder och hemelektronik.

### **3 Förslag på inriktning 2015 – 2020**

Förslag på fortsatt satsning

#### *EU:s kemikalielagstiftning*

Kemikalieinspektionen anser att tillämpning och utveckling av EU:s kemikalierregler är det enskilt viktigaste området för att få till stånd en effektiv och förebyggande kemikaliekontroll.

- Prioriterade områden är samma som vi föreslår nationella åtgärdsprogram för (se nedan). Viktigt att även framöver bevaka och vid behov påverka utvecklingen av EU-lagstiftningen inom områdena kombinationseffekter och nanomaterial.
- Fortsatt prioritering av EU-processerna ämnesutvärdering, harmoniserad klassificering, särskilt farliga ämnen (kandidatlistan), förbud mot viss användning av kemikalier (begränsning). Den EU-harmoniserade klassificeringen av farliga ämnen är viktig av effektivitets- och kostnadsskäl. Avsikten är att minska antalet begränsningsförslag något i avvaktan på resultaten av Sveriges och andras ambition att göra EU-processen effektivare. Det skapar samtidigt utrymme för nationella åtgärdsprogram inom prioriterade områden.

#### *Internationellt arbete*

- Fortsatt prioriterat är Minamatakonventionen, Stockholmskonventionen och arbetet med utvecklingen av ett informationssystem för farliga ämnen i varor inom ramen för SAICM. Vi ser även ett behov av ökat bilateralt samarbete med strategiska länder med hög varuproduktion.

#### *Tillsyn*

- Farliga ämnen i konsumentvaror är fortsatt prioriterat. Tillsynen bör i vissa projekt kompletteras med andra åtgärder för att genom ett helhetsgrepp få ökat genomslag i samhället. Kan i vissa fall även vara en del av de nationella åtgärdsprogrammen.

#### *Andra styrmedel än lagstiftning*

- Dialoger med näringslivet är fortsatt prioriterat med syftet att företag ska gå längre i sitt skyddsarbete än vad lagstiftningen kräver. Kan i vissa fall vara en del av de nationella åtgärdsprogrammen.

<sup>27</sup> När kan ekonomiska styrmedel komplettera regleringar inom kemikalieområdet. Kemikalieinspektionens rapport 1/13.

<sup>28</sup> Hur kan en kemikalieskatt på konsumentvaror se ut? – Med exemplet kläder och skor. Kemikalieinspektionens PM 7/13.

- KemikaliekraV vid offentlig upphandling är ett fortsatt prioriterat område. Det är särskilt viktigt att kriterier för kemikaliekraV för hormonstörande ämnen utvecklas. Kan i vissa fall även vara en del av de nationella åtgärdsprogrammen.
- Information till konsumenter om farliga ämnen i varor prioriteras. Kemikalieinspektionen deltar aktivt i konsumentverkets nya konsumentupplysningstjänst. Kan i vissa fall även vara en del av de nationella åtgärdsprogrammen.

### **Förslag på nya satsningar**

- Nationella åtgärdsprogram genomförs för:
  1. hormonstörande ämnen
  2. högfluorerade ämnen
  3. allergiframkallande ämnen

Syftet med åtgärdsprogrammen är att samhällets olika aktörer i högre utsträckning ska genomföra åtgärder för att minska de kemiska riskerna i vardagen.

Åtgärdsprogrammen baseras på breda nätverk med myndigheter och forskare, dialoger med näringslivet, kemikaliekraV vid offentlig upphandling samt utbildnings- och kommunikationsinsatser. Avsikten är att åtgärdsprogrammen ska påbörjas stegvis. Under år 2015 ska det nationella åtgärdsprogrammet för högfluorerade ämnen starta.

- Kemikalieinspektionen samverkar med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för att stimulera och stödja kommuner att aktivt arbeta med giftfri vardag.
- Utbildning om giftfri vardag i förskolor och skolor genomförs med stöd från stiftelsen Håll Sverige Rent. Giftfri vardag görs till ett tema i stiftelsens nätverk för Grön Flagg.

I regeringens regleringsbrev för år 2014 fick Kemikalieinspektionen i uppdrag att:

*”Utifrån erfarenheterna med arbetet med ”Handlingsplanen för en giftfri vardag 2011–2014” ska Kemikalieinspektionen redovisa hur handlingsplanen kan vidareutvecklas för perioden 2015–2020. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Miljödepartementet) senast den 16 juni 2014.”*

Att minska riskerna i vardagen är ett viktigt steg mot riksdagens miljö kvalitetsmål Giftfri miljö. Vi föreslår ett fortsatt fokus på barn och ungdom. Det innebär att barnperspektivet är grunden för vår tillsyn, för val av förslag på åtgärder i EU, för kommunikationsinsatser med mera. Vi anser att EU är den viktigaste arenan för att nå en giftfri vardag. Ju bättre EU-lagstiftningen fungerar desto bättre förutsättningar finns även för att de kompletterande styrmedlen ska fungera. Lagstiftningen kräver bland annat att företagen ska ta fram kunskap om sina kemiska ämnens hälso- och miljöfarlighet. Lagstiftningen listar även ämnen som ska betraktas som farliga och särskilt farliga. Det ger ökade möjligheter att ställa kemikaliekraV vid offentlig upphandling, bättre förutsättningar för dialoger med företag om substitution och underlag för information till allmänheten om kemiska risker.

Fortsatt prioriterat både nationellt och i EU är hormonstörande ämnen, kombinationseffekter och nanomaterial. Dessa tre områden är viktiga och berör många EU-rättsakter, till exempel sådana som gäller industri- och konsumentkemikalier, växtskyddsmedel, biocider, arbetsmiljö eller olika produktgrupper som kosmetika, elektronik och leksaker. Beroende på insatser från den Europeiska kommissionen eller andra medlemsländer kan behovet av svenska insatser variera. Det är även viktigt att fortsätta arbeta för att minska onödig användning av biocider i



varor särskilt som det finns farhågor att antibakteriella ämnen kan bidra till en ökad antibiotikaresistens.

### **3.1 Nationella åtgärdsprogram för hormonstörande, allergiframkallande och högfluorerade ämnen**

Vi har i våra delredovisningar till regeringen av handlingsplanen för en giftfri vardag identifierat tre särskilda utmaningar:

- Farliga ämnen i varor är ett växande problem.
- Våra livsmedel och dricksvattnet behöver skyddas bättre.
- Barn och unga är särskilt känsliga för påverkan av kemikalier.

Utveckling och tillämpning av EU:s kemikalielagstiftning är enskilt det viktigaste området för att möta dessa utmaningar. Det är dock inte tillräckligt. Det kommer även att behövas en rad insatser på andra områden, inte minst i Sverige. Kemikalieinspektionen vill i det nationella arbetet inom ramen för handlingsplanen 2015 – 2020 fokusera på hormonstörande, allergiframkallande och högfluorerade ämnen eftersom de är extremt svårnedbrytbara (se avsnitt 1. Utmaningarna är stora). För att möta utmaningarna krävs ett ökat samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskning och intresseorganisationer.

Vi vill prioritera dessa tre områden för att ämnena redan idag skadar många människor (allergiframkallande ämnen), alltfler indicier talar för att ämnena kan orsaka svåra hälso- och miljöproblem (hormonstörande ämnen) eller att ämnena kan finnas kvar i vårt grundvatten och i miljön långt efter det att tillförseln har stoppats (högfluorerade ämnen).

Syftet med åtgärdsprogrammen är att samhällets olika aktörer i högre utsträckning ska genomföra åtgärder för att minska de kemiska riskerna i vardagen. Nätverken är viktiga för att involvera och engagera olika aktörer, få ökad samsyn på risker och behov av åtgärder, sprida kunskap om gällande och kommande EU-regler, få in synpunkter på behov av svenska insatser i EU och internationellt med mera.

- Kemikalieinspektionen föreslår breda nationella åtgärdsprogram inom de prioriterade områdena hormonstörande, allergiframkallande och högfluorerade ämnen med bland annat nätverk med myndigheter och forskare, dialoger med näringslivet, kemikaliekrav vid offentlig upphandling samt utbildnings- och kommunikationsinsatser.

### **3.2 Bättre kunskap om farliga kemikalier**

#### **3.2.1 Utvecklad hälsorelaterad miljöövervakning**

Kemikalieinspektionen har tidigare inom ramen för handlingsplanen för en giftfri vardag föreslagit en ökad satsning på hälsorelaterad miljöövervakning med särskilt fokus på förekomst av farliga ämnen i blod, navelsträngsblod och bröstmjölk samt i inomhusmiljöer där barn och mödrar vistas<sup>29</sup>. Regeringens bedömning av förslaget är att den hälsorelaterade miljöövervakningen gällande farliga ämnen bör utvecklas och stärkas. Vidare konstaterar regeringen att en förstärkt miljöövervakning och screening särskilt bör fokusera på förekomst av farliga ämnen i blod, navelsträngsblod och bröstmjölk samt i inomhusmiljön<sup>30</sup>.

<sup>29</sup> Handlingsplan för en giftfri vardag – förslag på åtgärder. PM 2012-06-12. Dnr 342-H10-01497.

<sup>30</sup> På väg mot en giftfri vardag – plattform för kemikaliepolitiken. Regeringens proposition 2013/14:39.

Diskussioner förs mellan berörda myndigheter<sup>31</sup> hur programmet för Hälsorelaterad miljöövervakning kan utökas i enlighet med regeringens proposition för att stödja arbetet med en giffri vardag kommande år. Det pågår några tidsserier med mätningar av hur barn och unga utsätts för främmande kemiska ämnen genom mätningar i urin, blod eller bröstmjölk. En tidsserie gäller bly i blod från barn mellan tre och tolv år. En annan tidsserie gäller gymnasieelever (båda könen, ersätter tidigare undersökningar på mönstrande män). En ny grupp är fyraåringars exponering för kemiska ämnen som kan utvecklas till en tidsserie. Mätningar i tidsserie görs även i modersmjölk för att följa ammande barns exponering.

Dessa olika tidsserier bör kompletteras för att ge ökad kunskap om hur barn och unga utsätts för främmande kemiska ämnen i miljön. En möjlighet är att komplettera tidsserierna med mätningar även i den miljö där barnen och ungdomarna vistas. Ett annat sätt är att utveckla antalet ämnen och matriser. Den enklaste och mest representativa metoden för att få ett grepp om exponering för kemiska ämnen i inomhusmiljö är sannolikt analyser av förekomst i damm genom att samla dammprover eller använda filter från partikelsamlare i inomhusmiljön. Dessa bör kompletteras med mätningar i urin, blod och modersmjölk för att fastställa vad människor faktiskt får i sig.

Kunskap om förekomst av främmande kemiska ämnen i människa och miljö är värdefullt för arbetet inom EU. Data från olika länder, och jämförelse mellan uppmätta halter och modellerade data, är viktig information för att avgöra om användningen av ett ämne bör regleras eller inte. Den användning och de volymer som företagen anger i sina registreringar inom EUs kemikalielagstiftning Reach eller till Kemikalieinspektionens produktregister skulle kunna användas för att identifiera nya ämnen vars halter i människa och miljö borde undersökas. Dessa data kan även användas för att förklara tidsmässiga uppgångar och nedgångar av halter av främmande ämnen i människa och miljö.

Det är viktigt att säkerställa att de tagna proverna är representativa för hela landet. Det är inte ekonomiskt möjligt att ha kostsamma tidsserier pågående på ett stort antal platser runt om i landet. Ett sätt att säkerställa representativitet är att med vissa intervaller (vart 5-10 år) ta prover från ett större antal platser från olika delar av landet. Man kan även tänka sig att glesa ut vissa serier som pågått under en längre tid och ligger på en stabil nivå till förmån för fler och nya ämnen.

Myndigheterna diskuterar även hur ett nationellt screeningprogram med fokus på hur människor exponeras för farliga ämnen bör utformas. Avsikten är att hitta ”nya” ämnen som behöver följas upp med återkommande analyser för att undersöka om exponeringen förändras över tiden.

Förutom att studera hur barn och unga exponeras för främmande kemiska ämnen är det även viktigt följa hur befolkningen i stort utsätts för sådana ämnen. Ett sätt att göra det är att komplettera de rikstäckande matvaneundersökningar som Livsmedelsverket gör med provtagning och analyser av halter av olika kemiska ämnen i blod och i urin samt att göra intagsberäkningar av hur mycket vi exponeras för farliga ämnen via livsmedel.

Vi vill påpeka att en ökad satsning på hälsorelaterad miljöövervakning kommer, vid oförändrat miljöövervakningsanslag, att kräva en motsvarande neddragning av övervakningen av den yttre miljön. Det är viktigt att långsiktigt bygga upp en hälsorelaterad miljöövervakning av hög kvalitet, men även att utveckla en stark övervakning av farliga ämnen i den yttre miljön. Dessa båda program tillsammans ökar möjligheten att tidigt upptäcka nya hot mot

---

<sup>31</sup> Naturvårdsverket, Livsmedelsverket, Folkhälsomyndigheten, Institutet för Miljömedicin och Kemikalieinspektionen.

människa och miljö, och att följa upp effekterna av genomförda riskhanteringsåtgärder genom att bevaka hur halter i människa och miljö förändras över tiden.

### **3.2.2 Bättre kunskap hos barn och unga**

Stiftelsen Håll Sverige Rent är en ideell organisation med uppdraget att minska nedskräpning, främja återvinning och utbilda barn och unga i miljöfrågor. Den grundades år 1983 av Naturvårdsverket och Returpack för att permanenta kampanjen Håll Sverige Rent, som hade bedrivits under 20 år. Håll Sverige Rent har i många år arbetet med ett stort nätverk av förskolor och skolor. Skolorna kan certifieras med Grön Flagg om de integrerar miljöfrågorna i den pedagogiska verksamheten. Grön Flagg är både ett verktyg och en certifiering. Det handlar inte enbart om att enskilda projekt genomförs, utan miljöarbetet ska integreras och genomsyra hela verksamheten.

I Sverige har Grön Flagg funnits sedan år 1996 och över 2500 förskolor och skolor är anslutna till Grön Flagg. Grön Flagg är den svenska delen av "Eco-Schools" som drivs av "Foundation for Environmental Education". Idag har över 50 länder i världen "Eco-schools". Nätverket omfattar miljontals pedagoger, barn och ungdomar.

I Grön Flagg finns sex teman som kan anpassas till alla pedagogiska verksamheter och åldersgrupper: Livsstil och hälsa, Kretslopp, Närmiljö, Energi och klimat, Vattenresurser och Konsumtion. Giftfri vardag skulle kunna bilda ett sjunde tema eller utgöra en del av flera av de redan existerande temana.

Vi ser ett ökat behov av att satsa på utbildning för att få nya generationer vuxna med goda kunskaper om hållbar användning av kemikalier. Den ideella stiftelsen Håll Sverige Rent har lång erfarenhet av att utbilda barn och unga i miljöfrågor. Deras Grön Flagg-nätverk är det största nätverket för skolor och förskolor inom området hållbar utveckling.

- Kemikalieinspektionen anser att en utbildningsåtgärd under åren 2015 – 2020 i samarbete med Håll Sverige Rent med giftfri vardag som ett tema i Grön Flagg skulle bidra långsiktigt till en hållbar konsumtion.

### **3.2.3 Ökat stöd till konsumenter**

Det kan vara svårt för vanliga konsumenter att göra miljömedvetna val, eftersom det inte är lätt att skaffa sig kunskap om farliga kemiska ämnen och hur de används i varor. Ett stöd är att allt fler kemiska produkter och varor miljömärks. Exempel på oberoende miljömärkning är Svanen, Bra Miljöval och EU Ecolabel. Dessa miljömärkning ger en helhetsbedömning att varan är hållbar från ett miljöperspektiv, innefattande förekomsten av farliga kemiska ämnen. Miljömärkningen vägleder konsumenten genom att den "översätter" komplexa situationer till enkla symboler.

Miljömärkningen är långt ifrån heltäckande. Konsumenter efterfrågar i ökande grad även annat stöd för att kunna göra hållbara val bland annat vad det gäller farliga ämnen i varor. Regeringen har gett Konsumentverket i uppdrag att inrätta och samordna en ny konsumentupplysningstjänst i samarbete med bland andra Kemikalieinspektionen och Naturvårdsverket. Ett av syftena med upplysningstjänsten är att konsumenterna ska få hjälp med att göra medvetna val, exempelvis kring hållbar konsumtion. Förutom att bidra till Konsumentverkets upplysningstjänst kommer vi även att under perioden 2015 – 2020 fortsätta att utveckla myndighetens information till konsumenter.

- Kemikalieinspektionen kommer under åren 2015 – 2020 fortsätta att utveckla myndighetens information till konsumenter och aktivt bidra till den del av Konsumentverkets konsumentupplysningstjänst som handlar om hållbar konsumtion.

### 3.3 Fortsatt satsning på EU-lagstiftningen

Kemikalieinspektionen anser att tillämpning och utveckling av EU:s kemikaliereregler är det enskilt viktigaste området för att få till stånd en effektiv och förebyggande kemikaliekontroll. Vi har i en rapport<sup>32</sup> till regeringen redovisat ett förslag till en handlingsplan för utveckling och tillämpning av Reach där vi lämnar mer detaljerade förslag på hur lagstiftningen kan skärpas.

Vår erfarenhet från arbetet hittills i handlingsplanen för en giftfri vardag är att det krävs bred närvaro med experter i tekniska arbetsgrupper för att det ska vara möjligt att effektivt påverka tillämpning och utveckling av Reach och annan EU-lagstiftning. Det gäller inte minst inom fortsatt viktiga utvecklingsområden som hormonstörande ämnen, kombinationseffekter och nanomaterial.

- Kemikalieinspektionen anser att det är fortsatt viktigt under åren 2015 – 2020 att ta fram underlag för åtgärder i de fyra EU-processer i Reach-förordningen och CLP-förordningen som handlar om åtgärder mot enskilda kemiska ämnen. Vi vill särskilt lyfta fram betydelsen av den EU-harmoniserade klassificeringen av farliga ämnen för att skydda konsumenterna.

EU:s direktiv<sup>33</sup> om en hållbar användning av bekämpningsmedel är minimiregler, vilket ger medlemsländerna möjlighet att gå längre än kraven i direktivet för att ytterligare begränsa riskerna med användningen av i första hand växtskyddsmedel. Syftet med direktivet är ”att uppnå en hållbar användning av bekämpningsmedel genom att minska de risker och konsekvenser som användningen av bekämpningsmedel innebär för människors hälsa och miljön och genom att främja användning av integrerat växtskydd och andra alternativa metoder eller tekniker såsom icke-kemiska alternativ till bekämpningsmedel.” Det handlar bland annat om att genomföra åtgärder som begränsning för användningen av bekämpningsmedel inom vissa områden, till exempel dit allmänheten har tillträde. Ett annat viktigt område är målsättningar och åtgärder för att begränsa exponeringen för rester av bekämpningsmedel i våra livsmedel. Kemikalieinspektionen anser att det är fortsatt viktigt att stödja regeringen för att få till stånd utvecklade nationella regler för dessa kemikalier.

Kommissionen ska senast den 18 juli 2015 lägga fram en rapport för Europaparlamentet och rådet om hur biocidförordningen<sup>34</sup> bidrar till en mer hållbar användning av biocidprodukter. Denna rapport ska bland annat undersöka ”riskerna med användningen av biocidprodukter i specifika områden, såsom skolor, arbetsplatser, förskolor, offentliga platser och äldreboenden, eller i närheten av ytvatten eller grundvatten och huruvida det behövs ytterligare åtgärder för att motverka dessa risker.” Det kan ge förutsättningar för senare svenska insatser på biocidområdet för att främja arbetet med giftfri vardag.

- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att fortsatt arbeta för en mer hållbar användning av bekämpningsmedel särskilt när det bidrar till att bättre skydda barn.

<sup>32</sup> Handlingsplan för utveckling och tillämpning av Reach. Kemikalieinspektionen s Rapport 4/14

<sup>33</sup> Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/128/EG av den 21 oktober 2009 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder för att uppnå en hållbar användning av bekämpningsmedel.

<sup>34</sup> Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 528/2012 av den 22 maj 2012 om tillhandahållande på marknaden och användningen av biocidprodukter.

### **3.3.1 EU:s strategi för en giftfri miljö kan bli en politisk drivkraft**

Det var en stark politisk vilja inom kemikalieområdet i flera medlemsländer som gjorde det möjligt att i EU få till stånd världens i särklass mest ambitiösa kemikalielagstiftning (Reach). Kemikalieinspektionens erfarenhet från EU-arbetet i handlingsplanen åren 2011 – 2014 är att i vissa fall är det nu svårt att få genomslag för förslag på teknisk nivå, om ingen klar politisk linje har formulerats på EU-nivå. Den strategi för en giftfri miljö som ska tas fram till år 2018 inom ramen för EU:s sjunde miljöhandlingsprogram kan bidra till att de kemikaliepolitiska aspekterna åter får en större tyngd vid tillämpning och utveckling av EU:s kemikalielagstiftningar. En klar betoning i EU:s strategi om giftfri miljö om barns särskilda känslighet och behovet av att bättre skydda barnen skulle ge en bas för att på teknisk nivå arbeta för att testning av farlighet, riskbedömning och riskbegränsande åtgärder anpassas för att bättre skydda barn.

Vi anser också att det är viktigt att EU:s strategi för en giftfri miljö klart uttalar att drivkraften för substitution måste förstärkas för att det ska finnas förutsättningar att på teknisk nivå utarbeta förslag på ändringar i regelverken. EU:s kemikalielagstiftning bör kompletteras med tydliga regler som trycker på företagens ansvar även i avsaknad av detaljregler. Det stora antalet existerande ämnen och möjligheten att syntetisera nya kemiskt närbesläktade ämnen till förbjudna ämnen gör att det är omöjligt att med detaljregler täcka alla tänkbara situationer. Det finns flera exempel på hur samhället har förbjudit kemiska ämnen som orsakar skador och att dessa sedan har ersatts med kemiskt närbesläktade ämnen med liknande farliga egenskaper. Detta har till exempel skett inom grupperna bromerade flamskyddsmedel och högfluorerade ämnen. Vår bedömning är att substitutionsprincipen måste få en betydligt starkare ställning i EU:s kemikalielagstiftning för att det i ökad utsträckning ska vara möjligt att stoppa osund substitution. Det finns idag ingen enighet inom EU om behovet av att stärka reglerna om substitution.

- Kemikalieinspektionen anser att Sverige bör verka för att EU:s kommande strategi för en giftfri miljö både betonar att barn måste skyddas bättre och att drivkraften för substitution måste stärkas i lagstiftningen och på andra sätt. Kemikalieinspektionen avser att bidra med en nationell expert placerad på den Europeiska kommissionens generaldirektorat miljö för att arbeta med utformningen av EU:s strategi för en giftfri miljö.

### **3.3.2 Reach behöver utvecklas för att kunna hantera högfluorerande ämnen**

Högfluorerade ämnen är extremt svårnedbrytbara i naturen, lättrorliga i mark och vatten samt kan vara mer eller mindre bioackumulerande. Gruppen består av många hundra olika kemiska ämnen. Några är klassificerade som skadliga för fortplantningen. Endast för en bråkdel av ämnena finns det grundläggande kunskap om deras giftighet. Ett högfluorerat ämne (PFOS) är idag förbjudet genom att det är globalt reglerat i Stockholmskonventionen.

Grundvattnet i några svenska kommuner är kraftigt förorenat med högfluorerade ämnen. Den mest sannolika källan är tidigare användning av brandsläckningsskum som innehöll PFOS på brandövningsplatser framförallt vid flygfält. Grundvattnet kan förorenas under många årtionden efter det att brandskummet har slutat användas.

På grund av stora kunskapsluckor både om högfluorerade ämnens förekomst i miljön och om deras farliga egenskaper ser vi med oro på högfluorerade ämnens möjliga långsiktiga effekter på människa och miljö. Vi ser med särskild oro på den förorening av grundvattnet som kommer att fortgå under de kommande årtiondena på grund av tidigare användning av det sedan år 2008 förbjudna ämnet PFOS. Om pågående kartläggning visar att det finns risk för

ytterligare förorening av mark med andra högfluorerade ämnen, som i sin tur kan leda till att högfluorerade ämnen förorenar grundvattnet, krävs det snabba åtgärder nationellt och sannolikt även på EU-nivå.

Kemikalieinspektionen anser att det behövs en handlingsplan på EU-nivå för högfluorerade ämnen. Handlingsplanen bör täcka behovet av omedelbara åtgärder för att skydda grundvatten och dricksvatten från att ytterligare förorenas. Satsningar behövs för att få bättre kunskap om högfluorerade ämnens förekomst och uppträdande i miljö. Handlingsplanen bör också behandla hur Reach kan utvecklas för att bättre skydda människa och miljö från att skadas av högfluorerade ämnen. Gruppen högfluorerade ämnen visar på en rad svagheter i Reach-förordningen. Exempel på detta är svaga kunskapskrav för lågvolymsämnena, svårighet att hantera grupper av ämnen och risk för osund substitution. EU:s handlingsplan bör också behandla frågan om extremt svårnedbrytbara ämnen och behovet av åtgärder mot sådana ämnen även om det saknas data om deras giftighet.

- Kemikalieinspektionen anser att som en del i det föreslagna nationella åtgärdsprogrammet för högfluorerade ämnen (se avsnitt: ”Utmaningarna är stora”) bör ingå att Sverige verkar för en handlingsplan på EU-nivå för högfluorerade ämnen.

### 3.4 Bredare internationellt arbete

Kemikalieinspektionen anser att det är fortsatt viktigt att stödja regeringen i det internationella arbetet. Det handlar om att fortsätta utveckla Minimatakonventionen<sup>35</sup>, reglera ytterligare kemiska ämnen med Stockholmskonventionen och att aktivt medverka till utvecklingen av ett globalt informationssystem för farliga ämnen i varor.

Vi ser ett ökat behov av att samarbeta med enskilda länder från vilka Sverige har en omfattande varuimport. Det gäller särskilt några av de så kallade BRIICS-länderna<sup>36</sup>. Miljödepartementet har också pekat ut dessa länder som strategiska för Sverige att samarbeta med inom flera andra områden. Ett sådant samarbete skulle kunna kopplas till andra aktiviteter i handlingsplanen som till exempel Kemikalieinspektionens dialoger med företag i Sverige (se även avsnitt 3.7 Fler företag går före lagstiftningen). Myndighets- och företagskontakter skulle kunna samordnas mellan Sverige och utvalda länder med syfte att verka för utbyte av farliga ämnen i varor.

Det internationella kemikaliemålet från Johannesburg sträcker sig fram till år 2020. Vi anser att det är viktigt att under perioden 2015 – 2020 verka för att det både finns nya internationella mål för kemikalier och verktyg som effektivt kan hantera frågor som kräver en internationell lösning.

- Kemikalieinspektionen anser att det fortsatt är viktigt att inom ramen för handlingsplanen under åren 2015 – 2020 stödja regeringen i arbetet med Minimatakonventionen, Stockholmskonventionen och nya policyfrågor som exempelvis globalt informationssystem för kemikalier i varor inom ramen för den internationella kemikaliestrategin (SAICM). Vi anser även att Sverige bör utöka det bilaterala samarbetet med strategiska länder som vi har en stor varuimport ifrån i syfte att minska förekomsten av farliga ämnen i importerade varor.

---

<sup>35</sup> Global kvicksilverkonvention.

<sup>36</sup> Brasilien, Ryssland, Indien, Indonesien, Kina och Sydafrika.

## 3.5 Tillsyn med helhetssyn

### 3.5.1 *Kemikalieinspektionens tillsyn ska präglas av ökad helhetssyn*

Vi avser att fortsätta att driva tillsynsprojekt med kontroll av bestämmelserna genom kemiska analyser av varor samt kontroll av märkning och dokumentation. Inspektionerna kommer liksom nu både att ske på plats hos företagen och via brev. Idag påverkar tillsynen främst det företag som tillsynas. Vi eftersträvar även en ökad indirekt effekt genom att informera andra företag i samma bransch och publicera resultat på webben, i Rapex<sup>37</sup> och i Kemikalieinspektionens rapporter.

Vi ser möjligheter att få bättre effekt av vårt arbete framöver genom att i större projekt tidsmässigt samordna olika aktiviteter som tillsyn, riskbedömning, lagstiftningsarbete, kommunikation och dialoger med företag. Vid sidan av övriga tillsynsprojekt kan något enstaka sådant omfattande projekt bedrivas per år. Avsikten är att dessa projekt ska initiera och redovisa ett brett åtgärdsprogram för en utvald varugrupp. Projekten bör planeras i samråd med kommuner och branschorganisationer. Ett projekt för varugruppen barnkläder skulle kunna innehålla följande delar:

- Marknadskartläggning, kvantiteter i Sverige, tillverkningsland, säljkanaler, varugruppens undergrupper.
- Kartläggning av vilka farliga ämnen som kan förekomma i varugruppen bland annat från tillverkning av textilen, färgning och tryck.
- Fastställa vilka regler som finns för varugruppen.
- Identifiera vilka farliga ämnen som kan förekomma i varugruppen utan att omfattas av några bestämmelser.
- Övergripande riskbedömning för ämnen som inte omfattas av bestämmelser.
- Tillsyn för att kontrollera att befintliga regler följs.
- Riskkommunikation med råd till olika aktörer som branschorganisationer, detaljhandlare och konsumenter.
- Dialoger med branschorganisationer och företag om möjligheten att gå före lagstiftningen.
- Analys av om EU-bestämmelserna för varugruppen behöver kompletteras.
- Analys av om det finns behov av och förutsättningar för internationellt agerande.

Projektet redovisas i en rapport som även översätts till engelska för att direkt kunna användas i EU-arbetet.

- Kemikalieinspektionen anser att några breda myndighetsprojekt bör genomföras åren 2015 – 2020 med ökad samordning mellan exempelvis tillsyn, riskbedömning, dialoger med företag och kommunikationsinsatser till företag och konsumenter för att effektivare begränsa risker med farliga ämnen i varor. Projekten bör planeras i samråd med kommuner och branschorganisationer.

### 3.5.2 *Viktigt med ökat tillsynssamarbete inom EU*

Det finns miljontals varor på den globala marknaden. Kunskapen om vilka ämnen som ingår i alla dessa varor är dålig och leverantörskedjorna är komplexa. För många varugrupper är dessutom omsättningen snabb. Varor importeras i allt större utsträckning från länder utanför

---

<sup>37</sup> Rapex är ett informations- och varningssystem som länder inom EU använder för att informera varandra om produkter med allvarliga risker som har återkallats.

EU. Det är i de flesta fall svårt att avgöra om en vara innehåller farliga ämnen utan avancerade kemiska analyser och god kunskap om bland annat material och användning. Ett ökat tillsynssamarbete mellan EU:s medlemsländer skulle främja ett bättre genomförande av EU:s kemikalielagstiftning och angränsande lagstiftningar även i Sverige.

Kemikalieinspektionen vill genom samarbetet i Reach forum för tillsyn få till stånd gemensamma projekt med andra medlemsländer inriktade på farliga ämnen i varor. Intresset från övriga länder har hittills varit begränsat. Vi avser att ytterligare verka för att samarbetsprojekt ska komma igång genom att vara beredd på att i de första projekten ta en oproportionerligt stor del av arbetsbördan.

Vi kommer att öka våra insatser i de samarbetsgrupper som finns kopplade till övriga varuregler, till exempel till leksaksdirektivet, regler om elektronik (RoHS-direktivet) och regler om biocidbehandlade varor. Det kommande EU-forumet för marknads kontroll kan ge ökade möjligheter till ett bättre samarbete mellan medlemsländerna på varusidan.

- Kemikalieinspektionen kommer att verka för ett ökat tillsynssamarbete på varuområdet mellan EU:s medlemsländer.

### **3.6 Kommunerna är grunden för det nationella arbetet**

Flera kommuner arbetar aktivt inom området giftfri vardag, inte minst inom förskolan. Vissa kommuner har dessutom tagit fram särskilda kemikalieplaner<sup>383940</sup>. Kemikalieplanen kan vara inriktad på barn och ungdom (Karlstads kommun och Göteborgs stad) eller vara bredare och även täcka till exempel miljöövervakning och tillsyn (Stockholms stad). Stockholms stad och Göteborgs stad har dessutom beslutat att inrätta särskilda kemikalieråd som ska stödja städerna i deras arbete med att genomföra åtgärderna i kemikalieplanerna.

Fler kommuner håller på att ta fram kemikalieplaner, men de flesta kommuner har inte påbörjat ett sådant arbete. Det skulle sannolikt underlätta för många kommuner att öka insatserna för giftfri vardag om det enkelt gick att ta reda på hur andra kommuner arbetar med en fråga. På livsmedelsområdet har ett samverkansprojekt, Livssamverkan, startat mellan ett antal kommuner, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Livsmedelsverket. Ett nätverk på kemikalieområdet skulle kunna inspirera och underlätta för kommuner att öka sina insatser på området giftfri vardag. Underlag som olika kommuner tar fram, och som skulle kunna vara gemensamt för flera kommuner, skulle göras tillgängliga för att underlätta kommunernas arbete. Kemikalieinspektionen skulle kunna delta på särskilda nätverksmöten för att ta in synpunkter från kommunerna och ge stöd i frågor som till exempel gäller kemikaliekrav vid upphandling

- Kemikalieinspektionen och SKL har påbörjat diskussioner om möjlig målsättning för och uppbyggnad av ett nätverk med kommunerna på kemikalieområdet för att stödja arbetet med en giftfri vardag.

Offentlig upphandling har tidigare lyfts fram som ett viktigt styrmedel för att bidra till en hållbar konsumtion och produktion av såväl FN, EU som den svenska regeringen. Krav från kunder är en stark drivkraft för företagens eget arbete med att minska risker. Köp av varor och tjänster med offentliga medel uppgår till ca 600 miljarder kronor varje år. Det innebär att staten, kommuner och landsting har en stark ställning som kunder att ställa kemikaliekrav vid

---

<sup>38</sup> Kemikalieplan för Göteborgs stad. Göteborgs Stad version 2014-03-24.

<sup>39</sup> Kemikalieplan för att fasa ut hormonstörande, hälso- och miljöfarliga kemikalier i verksamheter som rör barn och unga inom Karlstads kommun. Karlstads kommun. Mars 2014.

<sup>40</sup> Stockholms stads Kemikalieplan 2014 – 2019. Miljöförvaltningen. December 2013.



upphandling. De kommuner som har tagit fram särskilda kemikalieplaner lyfter också fram kemikaliekrav vid upphandling som en viktig metod för att minska riskerna, särskilt vad det gäller förskola och skola. Kemikaliekraven kan gälla leksaker, möbler, textil, redskap och förpackningar som kommer i kontakt med mat. De kan även gälla byggmaterial som används vid nybyggnation och renovering.

EU:s barnmatsdirektiv<sup>41</sup> styr till viss del vad som ska finnas och vad som inte får finnas i barnmaten. Gränserna för bekämpningsmedelsrester i barnmatsdirektivet är betydligt lägre än de gränser som gäller för övriga livsmedel. Miljöstyrningsrådet har, i samarbete med bland annat Kemikalieinspektionen, tidigare tagit fram upphandlingskriterier för till exempel frukt & grönt samt för spannmålsprodukter. Det bör övervägas om det på sikt är möjligt att i upphandlingskriterierna införa samma lägsta krav för alla livsmedel som idag gäller i barnmatsdirektivet för förekomst av bekämpningsmedelsrester.

Kemikaliekrav vid offentlig upphandling kan bli ett kraftfullt komplement till lagstiftning för att minska kemiska hälso- och miljörisker i vardagen. Det driver på substitution av farliga ämnen, innovationer och produktutveckling genom att upphandlingsvolymerna är så stora i den offentliga sektorn. För att kommuner med flera ska kunna ställa välgrundade krav måste de ha tillgång till kriterier och vägledning.

- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att utvecklingen av kriterier för kemikaliekrav vid upphandling fortsätter under åren 2015 – 2020. Vi bidrar gärna med stöd vid utveckling av nya kriterier. Ett viktigt nytt område är hormonstörande ämnen.

### **3.7 Fler företag går före lagstiftningen**

Våra dialogprojekt med företag inom tre branscher under åren 2011 – 2014 har visat att vissa företag är beredda att gå klart längre än vad kemikalielagstiftningens detaljregler kräver. Det är viktigt att den höga skyddsambitionen sprids till fler företag och branscher.

Andra branscher med produkter med bred konsumentanvändning är bl.a. elektronik- och byggbranscherna. Elektronikprodukter omfattas av särskilda regelverk, både om begränsning av förekomst av vissa ämnen i produkterna och om regler om avfallshantering. Det är en produktbransch där tillverkningen i huvudsak är internationell. En särskild dialog med detaljhandeln inom elektronik bör övervägas.

Byggsektorn är en bransch som hanterar stora produktvolymerna. Byggprodukterna har även en koppling till boende- och innemiljö. Byggvaror säljs även i relativt stora volymer direkt till konsument. Byggbranschen har i relativt hög grad nationell eller regional marknad. Inom branschen finns flera kategorier av företag. En dialog med byggvaruhandel med konsumentförsäljning kan övervägas.

Vi kommer i slutredovisningen av handlingsplanen för åren 2011 – 2014 till regeringen rapportera en bedömning av hur effektiva branschdialogerna är som styrmedel och hur de kan vidareutvecklas. Vår preliminära bedömning är att dialogerna är ett viktigt komplement till lagstiftning och att de i högre grad bör samplaneras med annan verksamhet inom ramen för handlingsplanen. Vi ser möjligheter för perioden 2015 – 2020 att öka dialogernas genomslag genom att koppla dialogernas innehåll och inriktning närmare till andra aktiviteter som forskning, riskbedömning, lagstiftningsarbete, internationellt arbete och riskkommunikation.

---

<sup>41</sup> Kommissionens direktiv 2006/125/EG av den 5 december 2006 om spannmålsbaserade livsmedel och barnmat för spädbarn och småbarn.

Vi ska titta närmare på om det är möjligt att koppla vissa branschdialoger till samarbete med länder från vilka Sverige har en omfattande varuimport (se även avsnitt 3.4 Bredare internationellt arbete) och som är politiskt prioriterade av miljödepartementet. Det skulle kunna innebära ett samarbete med dessa länder på tre nivåer: politisknivå (miljödepartementet), expertnivå (Kemikalieinspektionen) och affärnivå (företag som ingår i dialogen).

- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att under åren 2015 – 2020 utveckla dialogen med näringslivet för att främja och underlätta för företag att stärka sitt kemikaliearbete, identifiera risker och minska dessa till exempel genom att byta ut farliga ämnen.



# KEMI

**Kemikalieinspektionen**

Box 2, 172 13 Sundbyberg  
08-519 41 100

**Besöks- och leveransadress**  
Esplanaden 3A, Sundbyberg

kemi@kemi.se  
[www.kemikalieinspektionen.se](http://www.kemikalieinspektionen.se)